

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

A NAZ.
Suaele III

V

OLI

Universitäts- und Landesbibliothek Bonn

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III

XIV

A

4

NAPOLI

BONI PASTORIS

EXEMPLVM AC SPECIMEN
SINGVLARE.

VENETIIS. M. D. LVI.

211042
Epitaphium Io. Matthæi Giberti
Pontificis Veronensis.

Giberti uenerator hic sepulchrum,
Quem Ligur genuit Panormi in urbe,
Romæ nutrit, & diu regendi
Orbis participem beata uidit,
Dein Verona recepit, & magistrum
Sincerae pietatis, & parentem
Mirata est, nihil ille, quod beatam
Posset reddere ciuitatem, omisit,
Nunc coelo fruitur beatus ipse.

~~Epitaphium Io. Matthæi Giberti~~

Petrus Franciscus Zinus Io. Francisco
Stella. S. D.

HOC commentariolo, quod tu, Io. Franciscus, superioribus diebus in Britanniam profecturus a me tantopere flagitasti, seminus expressam, adumbratam certe rationem illam animaduertes, qua uir optimus & sapientissimus Episcopus Ioan. Matthæus Gibertus Diocesim suam, dum hic uiueret, administrauit. Ex quo facile perspicitur poterit, quantum Christianæ Reip. intersit, ut pastores ipsi non per alios, sed per se munere fungantur suo. Hinc absentes incitabuntur, ut ad greges suos reuertantur. Præsentes, ut eos ne deserant. Rudes præclarum habebunt exemplar, quod imitentur. Periti ad æmulandum inflammabuntur. Omnes denique, quibus animarum cura demandata est, ex huius libelli lectione utilitatis aliquid percipient. Quod si reliquis ingratus fuerit, tibi certe, qui auctor extitisti, ut e tenebris, in quibus multis iam annis iacuit, in lucem prodiret, gratum fore non dubito, lectissimo item uiro Aloisio Priulo, atq; adeo ipsi patrono nostro, Illustriss. ac Reuerendiss. Cardinali Reginaldo Polo Apostolicæ sedis Legato, nõ tam ob nouum Cætuariensis Archiepiscopatus onus, quod illi a Sanctissimo ac Beatissimo patre ac Domino nostro Paulo. iiij. Pont. Max. impostum & cõmendatum est, Quid enim illi tam exiguo libello sit opus, qui multis iustis uoluminibus de boni pastoris officio doctissime disputarit? quæ ob fructum, quem noui pastores passim in Britannicæ regno, quod nuper Philippi & Mariæ Regum Christianæ pietatis & orthodoxæ fidei amantissimorum auspi

sijs in sancta Romana ecclesia tanq̄ in dulcissime atque
amantissimæ matris sinum redijt, inde percipient, in pri-
misq; quod ipsi suavisimam hominis amicissimi Io. Mat-
thæi Giberti Episcopi Veronensis memoriam renouabit,
qui cū anno ab hinc duodecimo ex hac misera uita ad bea-
tam et coelestem migrarit, nos etus amici diem hunc, quem
semper acerbum, semper honoratum ubique habituri su-
mus, Petri Contareni uiri optimi & nobilissimi hortatu,
Romæ in æde Diæ Enophrij, iusta illi rite ac pie sacris,
solennibus persoluentas celebrauimus. Vale Romæ III.
Kal. Ianuarij. M. D. LV.

Væ de Venetorum Republica
sæpe vel legimus uel auduimus,
fili, ea mihi curiosus inquirenti re
ipsa malora etiã comperta sunt,
itaque sic ego statuo, hoc tem-
pore nihil esse, quod hac rep. magis aut Italiam
illustret, aut incorruptam illam antiquitatem re-
præsentet. Eius dignitatem, potentiam, opes, &
administrandi rationem ad te non grauarer per-
scribere, sed cum multi diligenter id munus sint
persecuti, quorum monumenta apud te habes,
& sæpissime (ut arbitror) perlegisti, nuper au-
tem vir quidam eadem diligentius fortasse, quàm
cæteri, complexus sit, hoc labore supersedebo,
tantum operam dabo, ut quæ vir ille lingua sua
patria nuper edidit, ea quamprimum ad te aut
nostrati, aut latina oratione exposita perferantur,
ego uerò, quod tibi non minus gratum, vitæ
quidem tertè, quam instituisti, uilius futurum sit,
ipse conficiam, ut scribam ecclesiasticæ genus ad-
ministrations, quod in una huiusce Reip. Ciuita-
te, summa mea cum voluptate, & incredibili cum
admiratione perspexi. Quod si tibi in eo mune-
re, quod hætenus propter ætatem per alios es exe-
cutus, nunc autem obire per te fauente Deo opti-
mo Maximo deliberasti, tanquam exemplar ad
imitandum proposueris, futurum spero, ut me;

lior, ac prudentior effectus, gregemq̄, qui tibi creditus est, salubribus pascens exemplis & institutis, & a luporum incurſibus ſeruant inco- lumem, tandem ubi Diuinus ille, & bonus om- nium Paſtor Ieſus Chriſtus decreuerit ouium ſuarum numerum recensere, unà cum grege tuo ad dexteram ipſius collocatus optatiſſimam il- lam ac ſuauiſſimam vocem audias, venite be- nedicti patris mei, poſſidete paratum uobis Re- gnum, &cæt. Sed iam ipſus rei ita naſcatur exordium.

CVM MIHI OB ea negotia, quibus hanc peregrinationem ſuſcepi, Veronę necceſſe eſſet dies aliquot commorari, atque interim ipſius vrbis tum amplitudinem, amoenitatem, pro- pugnacula, fluuium, pontes, templa (eſt enim his rebus omnibus ornatiffima) tum ciuium ingenia, mores, & inſtituta ſtudioſius con- templarer, multa quidem me ſummopere delecta- runt, ſed illud in primis mirifica quadam animam meam uoluptate perfudit, quòd ea, quæ ad ſum- mi Dei cultum & religionem, quæ ad benè bea- tæq̄ uiuendum, quæ ad mores hominum perti- nent, adeò præclare ſanctèq̄ reperi conſtituta, ut nihil unq̄ pulchrius uiderim, nihil perfectius, nihil æque numeris omnibus abſolutum. Itaque cum ſtauiſſem hæc ipſa quæ me tantopere delecta- rant, diligentius inquirere, ac propius intueri, nec putarem fieri poſſe, quin eius corporis, cuius reli-

qua membra, tam apta, pulchraque uisa essent, caput
 ipsum longe pulcherrimum esset ac præstantissi-
 mum, Episcopi vitam, ingenium, studia, familia-
 res partim egomet explorauit, partim ex uiris opti-
 mis eius actionum omnium peritissimis intelle-
 xi. Hæc autem ad te perscripsi, ut haberes tanquam
 uisum exemplar, unde lumeres instituta, quæ in
 suo, uorumque excolendis animis exerceret, nec
 posses negligentiae culpam (ut sæpe fit) in tem-
 pora & mores hominum conijcere, cum uideres
 non prisca sanctorum patrum temporibus gesta
 ficta uel referri, sed quæ hoc ipso tempore geran-
 tur, quæque mihi perspecta explorataque sint,
 commemorari. Nec tamen ignoro, ea, quæ scri-
 bo, nec omnia, nec vno tempore confici præ-
 starique posse, cum, ne ille quidem omnia aut
 breui, aut eodem tempore, sed multa cum pa-
 tientia multisque laboribus, opportunitates ex-
 pectans, arripiens, atque etiam pariens introdu-
 xerit. Verum, quemadmodum plantæ, quas
 solers ac laboriosus agricola transfert a proprio
 solo, non omnes æque proueniunt, sed partim
 intereunt, partim degenerant, æquales fructus
 nonnullæ, paucae, si cura non desit, maiores etiam
 ac meliores edunt: ita si fauente coelesti gratia in
 tuorum animis hæc instituta tanquam lecta quæ-
 dam semina ac felices plantas deposueris, studio-
 seque ac diligenter in eam curam incubueris, ut
 coalescant, non dubito, quin si forte quædam

propter varium ingeniorum, veluti eozum, morem,
& diuerfos locorum habitus interierint, maior ta-
men pars ita prosperè sit euentura, vt fructus tan-
dem optatos afferat in vitam æternam. Illud au-
tem te velim scire, me non omnia persectutum
(neque enim tam exiguo spatio id fieri potuit)
sed ea duntaxat, ex quibus, si rationem elusmo-
di, ut spero & opto, in ista diocesi retinendam cen-
sueris, alia per multa tibi, vt loca, & tempora po-
stulabunt, non difficile erit excogitare. primum
igitur qua ratione se ipsum ac domesticos suos
regat, exponam. tum diligentiam eius in totius
diocesis administratione declarabo. postremo
quibus modis aut prauos mores & quasdam in-
ueteratas consuetudines correxerit, aut noua &
optima quædam instituta passim disseminarit, bre-
uiter simpliciterq; subiiciam. Hæc enim non om-
nibus scribimus, sed uni tibi, nec spe quæstus aut
gloriæ, sed tua gregisq; tui utilitate commoti. Itaq;
facis amplum laboris fructum, tulisse me existima-
bo, si ex eo te tuosq; ad pie christianeque viuen-
dum adiumentum aliquid sensero percepisse.

Quamquam hominum mentes solus recte scru-
tatur Deus, tamen, ut arbor ex fructibus, sic ex factis
quicq; factis & operibus cognosci potest. Quamo-
brem, quod ad ipsum hunc Episcopum attinet, cū
tam inde a pueritia semper honeste sancteq; vixe-
rit, in ipsaq; adolescentia res maximas atq; grauissimas
prudenter incorrupteq; administrarit, cumq;

5

Hoc ipso tempore in eam unam cogitationem in-
cumbat, ut se, familiam, uniuersumq; gregē suum
summo Deo gratissimos reddat, dubium non est,
quin uoluntatem rectissimam habeat, quam facili-
us ut exequatur, domi uiros tum uitæ morumq;
sanctitate, tum multo rerum usu, literarumq; peri-
cia præditos alit, quorum consilio & opera in re-
bus & priuatis & publicis utitur. reliqui eius om-
nes domestici & familiares, siue honesto, siue me-
diocri, siue etiam humili, abiectoque muneri desti-
nati, tales sunt, ut ex illis etiam facile possit, qualis
sit eorum dominus, iudicari. Nemo enim eorum
ludo, nemo comestationibus, nemo minus æquis
voluptatibus vacat. id forte cuiuspiam mirum uidea-
tur, sed desinet admirari, qui mirificam eius tum in
eligendis tum etiam in conseruandis bonis fami-
liaribus diligentiam intellexerit. Nemo enim in fa-
miliam recipitur, cuius de moribus & uita dubite-
tur. Quisquis autem ingreditur, tantum abest, ut
quas prius habebat uirtutes, amittat, ut eas etiam
augeat & accumulēt. Cum enim probitatem ui-
deant in honore & pretio esse, improbitatem in-
uisam, & grauitè vindicari, qui boni sunt ad co-
lendam uirtutem & religionem alacriores fiunt,
qui in occulto mali, ad abiiciendam omnem ex anti-
mis malitiam incitantur. id autem eo facilius efficit-
tur, quod omnium uiriorum & scelerum fonte &
origine depulso orto, in exercitijs proculusq; offi-
cio conuenientibus assidue tenentur occupati. Pre-

sera qui uniuersae familiae praeficiuntur, eiusmodi
sunt, ut uel amanter componentes, uel acriter ca-
stigantes, uel denique prudenter ad Episcopum de-
ferentes facile & bonos in officio continent, &
malos non sinant in peius ruere, sed ipsosque re-
ducant ad bonam frugem, aut certe domoq; eor-
um teri corrumpantur, efficiant. Ad haec cum optime
sciat Episcopus, miseram hanc hominis esse, dum
hic uiuimus, conditionem, ut quotidie cadat, ac
surgens identidem recidat, nisi crebris firmisque ad-
miniculis fulciatur, cumq; eorum, qui in mundi pe-
lago ad peccatorum scopulos illisa innocentiae na-
ui misere naufragium fecerunt, unicum refugium
sit poenitentiae sacramentum, & qui prospere ul-
dentur navigare, nisi frequentium orationum ue-
lis diuinas coelestis spiritus auras captent, & sacra-
tissimae eucharistiae sacramento, tanquam sacra-
quodam anchora innitantur, periculose admo-
dum se negotiorum nauigationi committant, sta-
tuit, ut laici familiares saepius in anno confessio-
nis & communionis sacramenta suscipiant, quo-
tidie autem & priuatim quisque precibus incum-
bat, & uniuersi bis saltem conueniant, semel ma-
ne, cum sacro intersunt, iterum uespere, cum sup-
remum psalmos & alias preces praesente, atque adeo
uoce & spiritu praecedente Episcopo, Domino
Deo nostro persoluuntur. postremo turpe pu-
tant, se gulae, aut somno indulgere, desidiantq;
& ignauiam sequi, cum Episcopum ac Dominum

suum somni cibiq; parcissimum perpetuis cernant
 vigilijs & laboribus distineri . quieti nanque cum
 plurimum , septem horas concedit , cibum in die
 bis capit , in quo ut mundissimam diligit , ita deli-
 cias spernit , missus ternos in mensam eius inferri
 mos est , ternos ad luminum vini cyathos atque
 illos quidem mediocres bibit . in prandio & item
 in coena vix horae dimidium consumitur . quod
 quidem tempus omnino non perditur . si quidem
 animus interim sacrorum librorum recitatione
 recreatur . Otij prorsus vt in suis , ita in se ipso est
 hostis acerrimus . Quocirca nunquam cessat . sem-
 per enim aut in rebus diuinis , aut in legendo scri-
 bendoque , eisque , qui se ad eum audiendis occu-
 pantur . utitur autem facili tum in scribendo rescri-
 bendoque , tum in audiendo accedentes , cuius-
 zunque sint conditionis , benignitate . Nam cum
 semper omnibus facilis ad eum aditus pateat , tria
 tamen tempora huic rei praescripta sunt , unum
 mane , audito sacro , & alterum statim a pran-
 dio . quibus in loco omnibus peruiso , quicumque
 aliquid volunt , accedunt , eisque se affabilem praebet ,
 hac tamen vtens dexteritate , ut pauperum
 raris agrariorum quam urbanorum negotia prius
 expediat , quosquidem magna cum humanitate
 & patientia audit , eorumque infortunia , mise-
 rias , & calamitates , verbis , consilijs , opibus ,
 quantum res & tempora patiuntur , subleuat , atq;
 sustinet , tertium inter coenam & quietem , quod

solis domesticis impenditur . quo sane tempore
& sumptus , & negotiorum , & sui quiesq; mune-
ris rationem reddat . Tum ille , quæ recte facta sunt ,
laudat; quæ contra , corrigenda , mandataq; præ-
cipit . quid in posterum agendum , quid omitten-
dum sit , consulit . Illud mihi nullo modo prætere-
reundum videtur , quod , ut ministris ac famulis
suis pactas singulis mensibus mercedes enumere-
randas , sic ab artificibus & mercatoribus res &
opera præsentis pecunia sumenda curas , idq; non
tam nullum ut æs alienum contrahat , quam ut
nullam pauperis aut cuiusque omnino mercedem
apud se manere pariat . Multa præterea essent
in eius domestica administratione consideranda ,
sed quoniam ad maiora festinat oratio , hæc pau-
ca dixisse sufficiat . Tu fili charissime , si cupis , sub-
ditos tuos optimos esse , da operam ut te optimis
esse cognoscant . Sic enim tibi persuadeas uelim ,
qualis ipse se fueris , tales tuos domesticos fore , do-
mesticis autem futuram esse similem uniuersitatem
eorum multitudinem , qui tuæ subiecti erunt gu-
bernationi . Domesticam huius sanctissimi præfu-
lis curam ac sollicitudinem audisti ; nunc summum
eius in uniuersa dioecesi regenda studium ac
vigilantiam accipe .

Quoniam miseris hæc temporibus Episco-
porum manus tot & temporalium & spiritua-
lium impedimentorum laqueis uinctæ sunt , ut
expedire munere suo defungi nequeant , magnam

diligentiam adhibet, ut à summi pontificis sanctitate quam potest maximam auctoritatem obtineat, quò miseris peccantium animas, multis variisque vinculis illigatas, absoluerè possit & explicare. Sæpe enim plurimi tam ex laicis, quam ex religiosis (ut in tam multis prohibitionibus ex seclerata hominum uita licet cõijcere) partim irregularitate, & alijs censuris, partim matrimoniorum impedimentis, ut affinitatis, consanguinitatis, cognationis spiritualis, machinationis in mortem, promissionis cum adulterio, & id genus alijs per multis adeò impliciti, ut eorum nonnulli in peccatis misere contrabescant. Quibus, cum ipsi propter paupertatem non possint impensas sustinere, licet & processus formandus curetur, & dispensatio gratis offeratur, ab eis tamen impetrari uix potest, ut ad eam accipiendam proficiscantur, nisi sumptus etiam itineris suppeditetur. omitto frequentes supplicationes, quas eiusdem sanctitati, & Reuerendissimo magno Penitentiario porrigit tam pro hoc, quam pro altero illo incestuoso, non solum in secundo, & primo gradu, sed etiam ubi nullus est gradus, & pro multis alijs nefandis impedimentis, quæ ille omnia more pñ patris efficit, ut miseris peccatores saltem in foro conscientie liberati aliquando tandem respirare possint ad cœlum.

Eadem in hæreticos & religiosos apud Scie-

nissimum Principem, Illustrissimumque Senatum Venetum, & excellentissimos Decemviros utitur sedulitate. eorum enim auxilio dupliciter indiget: primum ne multa, quæ ad meram curam spirituales pertinent, impediuntur, sed potius ita confirmentur, ne frustra ipsorum expeditio Romæ sit impetrata: tum, ut ea, quæ mixti sunt fori, licet propter abusum, & Episcoporum absentiam, & ut rectius curentur ita sint abrogata, ut eorum ius nolint amplius ad ecclesiasticos pertinere, concedunt tamen, ut absurditates remoueantur, & res suam obtineant æquitatem. Hæc autem (ut uideo) rarsa tam multa que sunt, ut sustineri uix possint, recte autem omnia conficere uix quidem. Verum summa huius uiri patientia, constantiaque perspicitur, qui in tam ardua perpetuaque difficultate nunquam deficit, neque enim illi tam dolendum uidetur ob multa, quæ nequeunt obtineri, quam gaudendum ob pauca, quæ impetrantur, quæ satis multa uideri debent, quando plura impetrari non possunt. animus autem hominis tum demum aliquo modo conquiescit, cum negligentiam suam uidet non esse causam, quominus, & cætera conficiantur.

Quia ut Episcopi domum omnium totius ciuitatis familiarum, ita cathedralem ecclesiam cæterarum uniuersæ diocesis ecclesiarum exemplum esse conuenit, non alienum erit, ut arbi-

ror, si quod de Episcopi familia fecimus, idem de cathedrali ecclesia faciemus, ut prius formam, rationem, & ordinem ipsius exponamus. Quae quidem in re si quaedam superiorum etiam huius civitatis. Anzistitum (multos enim sanctissimos habuit) instituta recensuero, nolim existimes, me a proposito susceptoque negotio discessisse. nec enim hoc scribendi munus suscepi, ut vitam huius Episcopi contexerem, sed ut te, fili, in administratione ista tua rectis illius, & aliorum commemorandis actionibus adiuuarem. Quanquam id quoque ad praesentem Episcopum pertinebit. Si quidem non minus studet, ut ab alijs pie praecclareque constituta confirmet, tueatur, ac meliora, quoad eius fieri potest, efficiat, quam ut nova ipse excogitet, atque constituat.

Templum igitur ipsum, quod satis amplum pulchrumque reperit, cum ob quaedam impedimenta minus, ut optabat, fieri non liceret, pulchrius efficiendum curavit. Nam cum ligneis tabulis pavementum antea textum esset, nunc politis variisque lapidibus atque marmoribus artificiose congestis, magnifice stratum cernitur. cumque & chorus ipse reliquo corpori nec amplitudine nec pulchritudine responderet, & locus, ubi reponebatur sacramentum eucharistiae, in angulo quodam uideretur, chorum ipsum miro quodam artificio pulchriorem, amplioremque, pro personarum dignitate sedibus distinctum ita

perficiendum curauit, ut in medio tanquam cor
in pectore, & mentem in animo, tabernaculum
ipsum, vbi sacrosanctum Domini Iesu Christi
corpus ponitur, contineret. Quod quidem ta-
bernaculum ex diuerso ac pretioso marmore cry-
stalloq; summo studio artificioq; confectum qua-
tuor Angeli ænei supra maius altare, quod ere-
ctum est in medio choro, tanta cum maiestate
suspensum tenent, ut deuotos, & sacerdotum &
populi animos, ut æquum est, concitet ad reli-
gionem. in hoc pulcherrimo templo quoniam ea,
quæ ad diuinum cultum pertinent, rectissimè meo
quidem iudicio peraguntur, non grauabor illa
tibi paulo sulsus explicare.

Primum igitur, ut a minoribus ad maiora
progrediar, xxiiij. Acolythi proborum sum. no-
bitium, tum mercatorum, & artificum filij sunt
instituti, qui vicenos quaternos tritici modios
quotannis accipiunt singuli (ea summa duobus
hominibus annum victum abunde præbet) &
vestem tertio quoq; anno ac nescio quid pecuniæ,
gratisq; in literis, & musicis diligenter erudiuntur.

Præterea magnus est numerus clericorum, qui
bus et si nullum certum emolumentum assignatur,
nonnunquam tamen adiumenta quædam exhi-
bentur. Illud certè non paruifaciendum semper
habent, quod gratuitis præceptoribus in polio-
ribus, sacrisque literis, & in musicis utuntur.
Ad hæc cum substituendus est aliquis Acolytus ex
eorum

eorum potissimum numero creati solet. quæ quibusdam in re & probitatis, & ingenij ad religionem propensi, & eruditionis habetur ratio. Ex quo fit vt mutua quadam æmulatione ad bonos mores literarumq; studia, & optimam de se spem concitandam suadendamq; prouocetur. Horum omnium habitus honestus, ac decens est, nec illis permittitur vestimentis breuioribus, aut sordidioribus vti, quæ spectantium oculos possint offendere. Episcopus vna cum Canonico Collegio maximam horum institutionis & vitæ curam gerit, est enim veluti seminarium, unde per totam Diæcesim fructifera (vt ita dicam) plantæ distribuuntur. proinde diligenter prouidetur, vt optimos & doctissimos habeant literarum & musicæ præceptores, qui, ne mores confundantur neminem in scholas, qui non sit clericus, admittunt, præmium vero doctoribus nullum certum constituitur, sed nunc maius, nunc minus, pro eorum meritis & qualitate.

Præterea sacerdotem illis præfecit Episcopus virum tum doctum tum probum, qui quotidie ex libris sacris aliquid interpretetur, documenta quædam pro auditorum ætate decerpens, quibus tenores eorum animos informet ad Religionem. idem sacerdos orandi rationem docet, eorum confessiones audit, eisq; sacratissimam Eucharistiam festis solennibus, & diebus Dominicis, vel saltem singulis mensibus communicat.

Diluculo conueniunt quotidie Acolythi & cle-

rici ad gymnasiū, vbi ex quibusdam Armarijs sumpta superpellicea, quas Cottas appellāt, aptāt sibi, atq; ita bini cum alio quodam sacerdote, cui munus hoc mandatum est, petunt ecclesiam cathedralem, ibiq; in capella beatæ Virgini dicata, ad eiusdem Virginis honorem missam canunt magna cum reuerentia, & astantis populi deuotione. Missa decanata, similiter bini modeste ad gymnasiū reuertuntur, ubi, quoniam diebus serialibus nihil aliud agunt in ecclesia, reliquo diei tempore in literarum, & musicæ studijs, alijsq; pijs exercitijs a præceptoribus continentur.

Festis diebus Episcopum, aut eius Vicarium, si forte non adest Episcopus, ad concionem, si habetur concio, sin minus, ad missam maiorem, itemque ad uesperas, deducunt, & reducunt domum.

In choro modo canendi assiduitati incumbunt, modo quædam alia officia alacriter exequentur, nimirum ut thuribula parent, cereos accensos ferant, libros porrigant, scabellum, aut cathedram, ubi res poscit, collocent, Hæc tamen officia non semper ijdem, sed modo hi, modo illi, mutatis vicibus, faciunt, sic enim magister ceremoniarum iubet, ut & decus seruetur, & omnes discant ea, quæ ad eiusmodi cultum spectant efficere. sic autem sunt instituti, ut quoties audiunt Gloria patri &c. aut sacratissimum Domini Iesu Christi, Beateq; Virginis Mariæ nomen, statim om-

nes honoris gratia surgant, caput aperiant, & inclinent.

Episcopus, qui eorum & probitatis, & eruditionis maximam rationem habet, eos cum præceptoribus ad se diebus festis a prandio sæpissime iubet conuenire, quo præsentem tam de literarum studijs, quam de rebus spiritualibus interrogantur. Ex quo fit, ut alacrius discant, & ea, quæ semel didicerint, fidelius teneant, ut quando de se periculum faciendum sit, possint præclarum aliquod specimen præbere, quo maius, & tutius præmium assequantur, sciunt enim id multis alijs accidisse.

In primis prouidetur, ut sine vitio honeste moderateque uiuant, assiduique & ad missam quotidianè ueniant, & chorum ludosque literarios frequentent, eaque præstent, quæ supra diximus, & alia multa. Prohibitum est illis choreis, & publicis ludis interesse. cautum est etiam, ne alio se, quam in ecclesiam canendi causa conferant, ne uel laicorum urantur familiaritate, aut ab urbe ausint discedere sine licentia præfectorum.

Qui nullà iusta causa impediente Beatæ Virginis sacro non adsunt quotidie mane, stipendio quodam diurno, quod illis præbetur, carent. Quod si sæpius desint officio suo, primum quidem castigantur, & corripuntur. Sin nulla reprehensionis habita ratione, in contumacia

perstent, tum vero illis relictis alij in eorum locū substituuntur.

Si quis instigante diabolo in insigni quopiam flagitio deprehensus fuerit, ne se indicta causa multatum quæri possit, re diligenter explorata, & testibus confirmata, ab aliorum contubernio statim expellitur, in eius locum alio subrogato, neque enim semel eiecto spes vlla relinquitur, vt amplius recipiatur, si quidem pro exiguo errore non fuisset expulsus, sed tantum admonitus, ac verberatus. Necessè autem putant, vt in scelestos & flagitiosos eiusmodi, seuerè admodum animaduertatur, vt & meritas improbi pœnas luant, & eorum exemplo cæteri, qui adolescentiæ feruore in eiusmodi peccata præcipites ruunt, cohibeantur.

Vestimenta eorum tam interiora quam exteriora honesta sunt, & gradui conuenientia. etenim si tibialia, si diploides, aut calceos incisos gestarent, induitiue more laicorum incederent, quæ sibi penitus interdicta plane sciunt, se aspere puniendos, atque etiam repudiandos esse non ambigerent.

Cautum est, vt decentem tonsuram (quam coronam, seu clericam dicunt) semper habeant, & idcirco merces annua tonsori tribuitur, vt octauo quoque die ad eos tondendos accedat.

Post festū natiuitatis beatæ Virginis vna pars, petita impetrataque potestate, animi gratia rus petunt, vbi se quindecim dierum spatio honestis voluptatibus oblectant & recreant, reliqui interim

nec missæ quotidie summo mane, nec choro, & cæteris officijs defunt, atq; hi vicissim illis reuersis & munere suo fungentibus, tantundem temporis animum rusticanis oblectationibus relaxantes consumunt. Cauetur tamen, vt ruri quoq; proborum hominum consuetudine vtantur, ne per nimiam licentiam insolescant. itaq; vicinarum ecclesiarum ministris negotium committitur, ut eorū, dum ibi uersantur, curam gerant.

Si quis autem præmijs inuitatus, aut sponte se in prælati, aut ciuis alicuius familiam insnuat, ut pædagogum agat, & liberos eius instituat, Acolythorum emolumēto, & dignitate priuatur. cum enim rationibus suis aliter cōsuluerit, nō est æquū, ut locum alterius occupet, præsertim cum nequeat instituendis pueris, aut alijs negotijs impeditus Acolythorum muneri satisfacere.

Quando ætate & doctrina ita prouecti sunt, ut uideantur studijs maioribus idonei, qui uolunt ad urbes, in quibus disciplinarum omnium studia florent, ut Patauium uidelicet, aut Bononiam sese conferre, eis deni aurei quotannis enumerantur per septem annos, primo tamē anno nescio quid amplius suppeditatur, quo libros & alias res necessarias sibi parare possint, ea tamen lege hæc illis præbentur, ut & mores, & uestitus clericales tueantur, & gerāt, alioquin nihil eis omnino tribuitur.

Vt ecclesia possit aliquando uti eorum opera, & ministerio, quos tāto studio & labore, ac sūptur

educandos curauit, ubi annos legitimos impleuerunt, illis suadet, ut uelint sacros ordines suscipere, collaque suauis iugo seruitutis domini Iesu Christi submittere.

Si humanioribus literis tam expoliti, ut plane possint quæ sacris libris continentur intelligere, ad altiora aut nolunt, aut ualitudinis ingenij uel imbecillitate nequeunt ascendere, conuenientibus modis & temporum interuallis ad sacerdotium prouehantur, atque ita seruientes choro, & eas res, quas sacri ordines postulant exercentes, aliquem locum ex xij. de quibus mox loquemur, aut aliquam Capellam, aut beneficium consequuntur, aut certe animum ad aliquod aliud honestum studium applicant. Quod si ex hac tam laboriosa diligentique, ut ita dicam, cultura, fructus tandem operatos ac expectatos nasci non uidet, dolet ille quidem vicem infelicitatis humanæ, gratias agens Diuinæ Maiestati, quod ad ipsius honorem se fecerit tempus & operam collocare, & mentem eiusmodi largitus sit, ut nullis rebus aduersis uelit a tam honesto proposito desistere sed tamen se uehementer etiam consolatur, cum in non nullis animaduertit, se laborem, & sumptum minime perdidisse.

Præter xxliij. Acolythos, & multos alios clericos, de quibus mentionem fecimus, sunt alij sex clerici, qui certos prouentus annuos habent, appellantur autem clerici a missis, si quidem eorum officium est missas

celebrantibus & canētibz ministrare. Quamobrē in hac parte abunde prouisum erat ecclesiæ.

Verum cum hac nostra tempestate ad eiusmodi homines peruenissent hi tituli, qui sibi turpe ducerent, suo officio fungi, atq; ita ecclesiæ minime satisfaceret, impetratum est, ut sex alijs clericis id negotij daretur cum annuo stipendio xvij. modiorum tritici & ueste, qualis præbetur Acolythis. sūt autem hi sex clerici fere p̄uperum filij. habent præterea discendi grammaticam, musicam, & sacras literas facultatem. quicquid enim ab officio suo temporis reliquum habent, recte studijs impendunt. eorum autem cura cum Thesaurario, tum alteri cuidam probò sacerdoti est demandata.

Et quēadmodū si suo desint officio, aut flagris dignū aliqd admittāt, p̄ meritis puniūtur, atq; etiā priuātur officio, ita qui bene se gerunt, nec merita carēt laude, & ī Acolythorū collegiū cooptantur.

Hactenus de clericis dictum sit, nūc ad sacerdotes ueniamus, & primum ad māssonarios. Hi quatuor sunt, eligūtur autē eiusmodi, qui & literarū, et musicæ disciplina, & uitæ, morūq; p̄bitate, & corporis, si fieri potest, dignitate p̄cellāt. Horū officiū est, festis diebus maiorē missā canere, quoties eam nec Episcopus canit, nec ullus canonicus. p̄terea, cū sint chori moderatores, oportet ut ingrediant ipsi primi, præsertim hebdomadarius, q̄ & luminaria parāda, & libros suis locis collocādos curet, psal. lect. &c. quę dicenda sunt, reperiat, notetq; ad eos

etiam pertinet, ut canonicis, cum missas canonicis, tribuant assistentes, observantes ea, quæ, in Pontificali de assistentis officio continentur. unus autem ex ipsis mansionariis est magister ceremoniarum, est præterea magnus numerus capellanorum, qui integritate, doctrina, magis minusve idonei sunt, quemadmodum diuersi sunt etiam illi, qui earum capellarum iuspatronatus, & collationem habent. Hi fere omnes tenentur residentiam facere, missamque crebrius, aut rarius, prout singulorum capellæ ratio & institutio postulat, celebrare.

Sunt etiam xij. Capellani, qui ab ipso numero xij. appellantur, quorum interest omnibus festis, & diebus aliquot ferialibus missam dicere, quotidie in choro residere. hi præter residentiam emolumentum octonos denos singuli quotannis aureos nummos accipiunt, de promptis ex eodem loco, unde salaria præceptoribus, acolythis, cantoribus, exhibetur. Vocatur autem mensa Acolythorum, quam ab Eugenio Pontifice Maximo, qui fuerat canonicus Veronensis, institutam fuisse dicunt.

Prædicti omnes mansionarii & capellani ad matutinum, ad maiorem missam, ad omnes denique horarias preces in ecclesia cathedrali publice canendas tenentur accedere. si contrafecerint, notantur a punctatoribus. Sunt enim duo ex ipsorum numero iure iurando addicti, qui eos omnes, qui statutis temporibus Diuino cultui desint, in libello quodam, ubi singulorum nomina scripta sunt,

punctis signent.

Qui maiori missæ non interfunt, notantur, ut supradixi, qui uero, cum anniuersaria pro mortuis celebrantur, maiori missæ decantandæ nõ adfunt, totius diei stipendium amittunt, licet ad matutinũ & ad alias preces accesserint.

Si quis autem propter longiorem absentiam, aut quod propter opulentio rem Capellæ dotem residere dedignetur, quam debet residentiam nõ præstiterit, quotannis ab eius prouentibus aurei quinq; detrahuntur (nisi spõte sua id ipse faciat) ac tribuunt alicui, qui illius nomine chorũ frequeret. Ex illorum uero capellanorum numero, qui xij. appellantur, si quis diutius residendi officio nullo legitimo distectus impedimento desit, ea dignitate priuat, alio in eius locũ, qui sic assiduus, subrogato.

Quoniam nonnulli quanuis in ecclesia sint, tamen negligentia quadam nõ ingrediuntur priusquam officium incoeptum fuerit, cautum est, ut qui ad principium matutini, uesperarum, Missæ, & aliarum precum in chorũ nõ introierint, punctis ita notetur ut illius missæ, aut horæ careat emolumento.

Chori præfectus sacerdos prudens & eruditus, finitis uesperis, statim matutini sequentis lectiones distribuit, ut prælegentes priuatim qui postridie mane in choro lecturi sunt, barbarissimos solocissimosq; caueant, in quos facile solent incidere, qui imparati ad legendum accedunt.

Qui negligentia arrogantia ue legendo pec-

cant, præsertim admoniti , grauius corriguntur & castigantur.

Hebdomadarius, aut qui vicem illius gerit, nisi ad incipiendum officium adfuerit, punctatur.

Omnes autem , qui residentiam facturi accedunt, aut ecclesiam induiti super pelliceis ingrediuntur, aut ea sumunt in Sacratio ex quibusdam arcibus, ubi reponuntur, atq; ita simul ac campana signum est datum , sine tumultu modeste intrant in chorum, salutatoq; & adorato domino Iesu Christo, cuius sacratissimum corpus, ut diximus , in medio choro super maiore altari in pulcherrimo tabernaculo sublime conspicitur, ille, cuius interest, officium incipit, atq; ita cæteris respondentibus distincte & apposte ad intelligendum celebratur.

Porro' quoniam nonnulli specie quadam commoditatis adducti, officium nouum, impetrata tamen a summo pontifice potestate, dicebãt, in choro autem, credentes se muneri suo iam satisfecisse, cum cæteris canere negligebant, admoniti sunt, ut officio ordinario ne desint, neq; enim ipsos si cum cæteris cantare, quemadmodum faciebant antea, desistant, præstare id, quod tenentur, & breui fore, ut, si plures (ut sumus plerique omnes a labore ad' desidiam procliuus) eorum exemplum sequi perrexerint, chori ministerium deseratur.

Quotidie post sextam ante maiorem missam litaniam cum orationibus deuote recitantur.

Vigilijs & diebus Dominicis, ac alijs festis (nisi

adſit Epifcopus, tunc enim in choro id fit) ad cappellam beatæ Virginis bini procedunt ad canendam antiphonam, & orationē tēpori cōueniētes.

Anniuerſaria & ſuffragia mortuorū diligentiffime celebrāda curantur, ideoq̄ maiorē quādā multā incurrunt qui frequentes ad ea non cōueniūt.

Vt uero omnis ignorantiaē cauſa penitus excludatur, ſtatutum eſt, ut die præcedenti finitis ſancti, aut ſeriæ uesperis, uesperæ mortuorum dicantur, canteturq̄, Libera &c. ſupra locum paratum, ſi mortuus ille, cuius anniuerſarium celebratur, propriam non habeat ſepulturam.

Præterea habēt tabulā quandā, ubi legata, et anniuerſaria p̄ ſingulos meſes ac dies deſcripta ſūt.

Solet Epifcopus ſæpe clā ad locū quendā ſeſe cōferre, unde reſidentes cernere poteſt & audire.

Eius autē vicarius diebus feſtis ī chorū uadit ad maioris miſſæ ſacrificiū, ad ueſperas, et ꝑceſſiones.

Curatur diligenter, ut in choro deuotio atq̄ ſilentium ſeruetur, eaque res adeo cuſtoditur, ut nemo ne canonicus quidem audeat, dum ſacra celebrantur officia, e choro egredi, ac multo minus laicum ullum colloquendi gratia in chorum admittere. Quod ſi quis uellet ante totius officij finem exire, perinde mulctaretur, ac ſi reſidentiam nō feſiſſet. idem fit etiam in ꝑceſſionibus. Si quis tamen aliqua legitima cauſa cogatur ante finē diſcedere, aut ſi uocetur a ſacriſta ad dicēdam miſſam, accipit a punctatore diſcedendi poteſtatem.

**Missæ postridie celebrandæ, præsertim prima, se-
cunda, tertia, & quarta certis sacerdotibus pridie
uesperi distribuuntur, qui, si præfinito tēpore pre-
sto non sunt, præterquam quod alias suo tenentur
officio satisfacere, multam tamē quandam incur-
runt, propter offendiculum, quod eius culpa con-
tigisset, nisi id sacriste sedulitas euitasset, solet enim
per alios eiusmodi scandalis occurrere.**

**Quo autem quisq; die teneatur missam dicere,
facile potest intelligi ex tabella quadam, affixa pa-
rieti Thesaurariæ seu sacristiæ, in qua omnium
missarum, quæ ex capellarum institutione dicen-
de sunt, series continentur.**

**Cum missam celebraturi ad Sacristiam acce-
dunt, si alicuius peccati sibi conscij uolunt se Do-
mino Deo per pœnitentiæ sacramentum recon-
ciliare, non deest confessorum copia ex residenti-
bus fratribus, quibus id muneris sit demandatum.
neq; enim cuilibet licet cōfessiones audire, quem
admodum dicemus suo loco.**

**Id autem ut facilius præstent, utq; ante missæ
celebrationem deuota aliqua meditatione & pre-
catione possint animum ad tam cœleste sacrificiū
excitare, duo sunt loca sacristiæ contigua huic
uni rei destinata. est item alius locus in quo recens
aqua, mundaq; linteamina ad abluendas tergen-
dasq; manus continentur.**

**Tum lecta ordinataq; missa (sic enim cōstitutū
est) uestimentis sacerdotalibus, lineis, candidis, &**

alijs diuerforum colorum tempori conuenientibus induuntur.

Ac priusquā exeant e sacrario clericus a missis candelas accendit, & candidæ ceræ ferens intortitū præcedit ad altare, alter autē clericus ampullas cum vino & aqua, patinulamq̄ & linteolum ad manus abstergendas affert. Sic igitur magna cum modestia ac deuotione procedunt, missamq̄ clara uoce distincte q̄ pronuntiant.

Omnes eundem ritum nempe Romanum in confessione facienda eisdemq̄ ceremonijs obseruandis sequuntur, ut in ordine missæ præcipitur, quem librum episcopus, ut eum quisq̄ facilius intelligat, & obseruet, in linguam Italicam uertendum imprimendumq̄ curauit. Hanc autem rationem & ordinem in emittendis sacerdotibus ad celebrandum obseruat sacrista, ut semper bini saltem missam, in ecclesia dicant, biniq̄ sint in sacrario parati, ac plures etiam, si plures solennitas postulet. Finita autem missa magna, & nona, quæ statim a missa magna pro commoditate sacerdotū, qui diuersis in locis magno inter se spatio distantibus habitant, canitur, sacrista saltem unam missam celebrandam curat, ut tanto sacrificio peregrini, & qui aliquo negotio fuerint impediti ne careant.

Sacerdotes peregrini ad celebrandum neque in ecclesia cathedrali, neq̄ alibi admittuntur, nisi prius Vicario se præsentauerint, qui si cognoscit

eos non indignos, id est, non apostatas, non uagos, & si dimissorias a suis prælatis atq; ordinum bullas ostendant, mandat, ut eis a sacrista celebrandi potestas concedatur. Quod si aliquam ob causam haud ita admittendi uideantur, ac uelint omnino, deuotionis gratia celebrare, semel tantum in aliquo secreto loco celebrandi facultas præbet. Nemini sacrista præmitteret, ut sago, aut uestimentis breuioribus calceis ue incis, aut alijs habitibus minus decetibus indutus se ad dicēdā missā pararet.

Quotidie notat diligentissime qui celebrandi officio desunt, idemq; faciunt punctatores.

Singulis mensibus, quoties quisq; defuerit, ex punctorum libello colligitur, ac toties quinq; solidorum Veronensium multam incurrit, qui diebus ferialibus defuit: festis autem diebus multa duplicatur. Hac autem pecuniæ summa ex multis collecta tot missæ ab eis, qui non sunt obligati, communi elemosyna celebrandæ curantur, atq; ita diuino cultui abunde consulitur.

Capellani, & altaristæ, æquæ portionis aut omnium fructuum amissione ad debitum missarum numerum, per se, aut per alios exhibendum adiguntur.

Nonnullis plures capellas aut altaria propter prouentuum tenuitatem ita permittitur possidere, ut quibus diebus duplices missas habent, per alium prouideant, ut satisfiat.

Ita fit, ut cathedralis ecclesia, missis, quas undiq; confluenti populo subministrat, nunq; careat.

Solet Episcopus requirere, vt ex ijs, qui nuper creati sunt sacerdotes, & ex alijs etiam, si eorum utilitas ita ferat, nunc unus, nunc alius diebus feriabilibus aut in Episcopatu, aut in ecclesia se præsente missam celebrent. Quosq; aut non ita bene legere, aut ceremonias non obseruare, aut parum deuotos esse animaduertit, paternis admonitionibus corripit, ut in tanto sacrificio se rectius gerant. inde fit, ut ad ea, quæ postulat gradus sacerdotalis & negligentes incitetur, & studiosi fiant paratiores.

Veritum est, ne missæ nouæ in plateis cum tibis, choræis, opiparisq; conuiujs celebrentur, quin potius ut moderata, quæ propinquis & religiosi hominibus exhibentur, conuiuia, sancta aliqua concione, aut lectione condantur.

Ad tollenda scandala, quæ aut senectutis, aut obliuionis, aut lippitudinis, aliusue morbi causa contingebant, multis sacerdotibus iussum est, vt abstineant a missæ celebratione.

Quoniam æquum non est, ut temere tantum sacrificium passim impèdatur, cautum est, ne presbyteri, aut fratres in laicorum domibus celebrent.

Quod tamen quia difficile poterat impetrari, necesse fuit, ut huic rei partim legitimis argumentis, quæ collecta impressaq; sunt, partim auctoritate a summi Pontificis Sanctitate concessa superiore priuilegijs, quæ illi ostendebant, prouideretur. Nec tamen infirmi honestis consolationum solatijs destituuntur.

Altaria , super quæ sacra celebrantur , aut ipsa
sacrata sunt , aut altariolum, siue paruum lapidem
consecratum sic inclusum & coæquatum habent,
ut nulla prorsus inæqualitas celebrantem impe-
diat. Nam propter pericula, quæ sacerdotibus so-
lent contingere, non permittitur , ut super sacratos
lapides celebrent , qui altaris mensa sint eminenti-
ores.

Vt & munditia conseruetur, & debitus honor
altaribus habeatur , nemini licet Biretum ponere
super altare. Quin etiam cautum est , ut ubiq; tela
viridi, aliis ue coloris altaria cooperiantur , ut ea
conuoluta, sublataq; cum ad cœleste illud conui-
uium acceditur , tobaleæ candidæ, a puluere &
omnibus sordibus turæ reperiantur.

Quotannis tabula sanctorum imprimitur , ut
omnes totius Diæcesis sacerdotes eandem in per-
soluendo officio, dicendaq; missa , & celebrandis
sanctorum episcoporum Veronensium solennita-
tibus rationē sequantur. Hæc autē ciuitas xxxvi.
Episcopos habuit, qui vitæ sanctitate , magnisq;
virtutibus clari ad sanctorum numerum adscripti sunt.

Omnes hi sacerdotes de quibus hæctenus locu-
ti sumus, interius, exteriusq; uestimenta gerunt ho-
nestissima, tonsuramq; siue clericam magnitudine
decentem, atq; perspicuam. neq; enim illis aliter fa-
cere permitteretur Hoc autem de vniuersis totius
Diæcesis sacerdotibus dictum uelim.

Deambulationes in ecclesia Religiosis omni-

bus

bus sunt interdictæ, id est ut a laicis etiam obseruetur, summum (ut equum pium est) studium ponitur.

Nemo ab urbe diocesi, ue discedere auderet, nisi prius muneri suo, quale id cunctis sit, uicarium aliquem constituisset. Alioquin in certam multam incurreret.

Nemo item ausit aliquam foeminam ad suam rei que familiaris gubernationem assumere, nisi prius id magistratui denuntiarit, ut ipsius etate, et moribus consideratis, utrum concedenda sit, intelligatur.

Solet Episcopus horum cathedralis ecclesie sacerdotum capitulum una cum Reuerendis Archipresbytero et deputatis canonicis conuocare, magna que diligentia minus obediens inquirere, paternisque admonitionibus castigare, et ad colendam honestatem, religionem, ac pietatem cohortari. Quos autem imperitiores animaduertit, iubet ut ad certum aliquem probum et doctum sacerdotem frequenter accedant, a quo et Breuiarium, et Missalis, et aliarum rerum ad ipsos pertinentium, usum atque peritiam consequantur.

Thesaurarius officium, quando ille cuius interest, non exequitur, necesse est, ut per alium curetur administrandum. Eligitur igitur unus est sacerdotibus supradictis, appellaturque sacrista, cui tale tantumque munus non committeretur, nisi prius cautum exploratumque esset, ipsum fidelem, humanum, ac patientem fore.

Hic mane primus in ecclesiam ingreditur, po-

7
strenuus ab ea discedit, et quæscq̃ ualorum argenteo-
rum; & omnium paramentorum tenet. in sacrificiis
non sinit deambulari, nec talcos ibi diutius nugan-
tes commorari patitur. Sacristiam, & altaria, quæ
sunt in ecclesia, omnia, sed in primis altare magnū
candidis tobaleis, & pallijs uarijs ornat pro tēpo-
rum solennitatūq̃ diuersitate. curat ut mūda, pu-
raq̃ sint omnia, utq̃ corporalia & purificatoria,
quorū habet magnū numerū, sæpissime mutētur.

Dat operam, ut hostiæ ab eo sacerdote, cui ea
de causa quotannis nescio quot tritici modij præ-
bentur, crebrò conficiantur. Ad hæc prouidet, ut
uinum munditiæ causa sit album & merum, sic
enim mysterium, cui paratur, uidetur exigere. cle-
ricorum item à missis curam habet, ut officium suū
honestè, promptè, & alacriter faciant. Sacerdotum
etiā mores, & ceremonias obseruat, curatq̃, ut p-
ministros eorū clericos obseruet, & ad se deferat.

Pro mulierum et aliorū etiam confitentū com-
modo, cōstituantur in hac ecclesia poenitentiarij sa-
cerdotes prudentia, ætate, scientiaq̃ præditi, qui ab
omnibus casibus reseruatīs absoluendi potestatem
habent, exceptis quibusdam publicis atq̃ nefarijs,
quos ad Episcopū, aut eius Vicarium reñciunt.

Duobus autem illis diebus, in quibus indulgen-
tia plenaria declaratur, quam huic ecclesiæ perpe-
tuis futuris temporibus Episcopus impetrauit, ma-
ior poenitentiariorum numerus tam regularium
quam sæcularium exhibetur.

Quoniam nonnulli reperiuntur adeo ignorantēs, ac malitiosi, qui, cum insigni aliquo delicto premantur, facile conſcientes ab eo se sine debita satisfactione à parochis suis non absolvendos, solē ad pœnitentiarios, & ad alios religiosos, qui omnium confessiones audiendi potestatem habent, accedere, ab eisq; veritatis, & vitæ ipsorum ignaris per dolum absolutionis signum impetrare, caustum est, mandatumq; singulis parochis, ut eiusmodi signa atq; chirographa pro nihilo ducant, nisi delinquentes ad eam pœnitentiã satisfactionemq; paratos uiderint, quam eos ipsi & posse & debere præstare iudicauerint.

Campanarū in hac ecclesia sunt quatuor, homines frugi, & vitæ probæ, ad quos licet in primis cāpanas pulsare pertineat, sub lucē videlicet, horæ dimidium ad matutinum, horæ dimidium ante tertiam, sextam, & missam magnam, tantundemq; spatij ad vesperas, nonnulla tamen præterea ad chorum, ad sacrificiam, & ad ecclesiam pertinentia curant. In choro enim, cum est affuturus Episcopus, eius sedile parant & exornant. Aulæa & tapesta diebus solennibus locis suis affigūt, libros mansionariorum iussu commutāt, sedilia uertunt, ostiū chori custodiunt, ne aut ab indignis hominibus occupentur loca, ubi nobiles viri sunt confessuri, aut tam multi ingrediantur, ut clericorum sedes illis exclusis, consuleue (quod minime decorum videatur) confidentibus impediuntur. In sacri-

stia autem lampadem quotidie, & ignem diebus festis tantum, æstate pro thuribulo, quotidie uero per hyemem accendunt, sacristæ a tapetibus & aulæis puluerem excutiunt, aquæ sanctæ labellum, ut mundum sit, faciunt, sacristiam & loca illi contigua uerrunt. In ecclesia porro temporibus suis fores aperiunt, & claudunt. Curant ut lampadariū perpetuo ardeat, & aquæ sanctæ labella sint pura, quam bis, ter uel singulis hebdomadis mutant. Cauent, ne concionis tempore tumultus fiat, utq; scabellum sediliæq; locis suis sint posita, & a puluere defensa. Tempore quadragesimæ septimum quoddam tabularum ita collocant in ecclesia, ut inter concionandum mulieres a uiris separatae mutuo se spectare non possint. Non permittunt (quanuis id muneris alijs sit assignatum) ut quis gratia quisquam modo huc, modo illuc per ecclesiam uolitet, Organistæ canenti diebus festis, & quoties oportet, motandis follibus operam nauant. ijdem sunt publici satellites & apparitores, ideoq; quando causas publice audit Episcopus, aut eius Vicarius ius dicit, assistunt, carceres custodiunt, in hoc autem apparitorum & campanariorum officio oportet, ut sese gerant secundum leges & æquitatem.

In ecclesia cathedrali omnibus ferè diebus festis loco Episcopi Religiosus aliquis & vitæ sanctitate, & probatæ scientiæ disciplina ornatus, relictis uerborum phaleris, & rerum nouarum uanitati-

bus, simpliciter & sincere ad audientium utilitatem & salutem concionatur. quo tamen Episcopus etiam comitantibus canonicis, præsbyteris, & Acolythis, ac clericis ad audendum accedit.

In templo autem quoddam cathedrali ecclesie vicino curat Episcopus, ut diebus ferialibus a simili aliquo religioso aut summa Gaierana, aut diuus Thomas in quartum sententiarum, aut alia eiusmodi opera tam facile sine quaestionibus explanetur, ut a quolibet intelligi possint. illuc autem ad audiendum conueniunt plurimi sacerdotes tam curati, quam non curati, & permulti optimae spei adolescentes, qui ad religionis cultum instituuntur.

His paucis, ut quæquæ occurrebat, cathedralis ecclesie rationibus enarratis, sequitur, ut de alijs ite ecclesijs & parochijs dicamus. Quicquid autem de illis, quæ in vrbe sunt, dicetur, idem de illis, quæ sunt ruri, dictam intelligas uelim. Eadem enim serè in vtrisque ratio seruatur.

Omnem igitur, quam potest ac debet Episcopus, diligentiam nititur adhibere, ut, cum res tempusque poscit ut consecrentur sacerdotes, quoniam eos in munere pastorali tanquam socios est habiturus, tales ad eum gradum prouehat, qui & vitæ & scientiæ integritate suis sint ouibus profuturi. uult autem ut per se non per alium proprio quisque beneficio seruiat, nisi eius opera aut ad cathedralis ecclesie ministerium, aut ad aliquod aliud publicum munus tanquam utilis & necessaria requiratur.

Horum exemplo & assidua Episcopi sollicitudine nonnulli, quibus antea consultū fuerat, in proprijs beneficijs degentes non desunt officio suo.

Si ecclesiarum, quæ curam habent animarū, domini aut nō sunt sacerdotes, aut sūt ad eas regēdas minus apti, eis iniūgit, ut xxv. aut triginta, pluriū ue, aut pauciorum pro numero animarum, beneficijꝝ prouentu, ducatorum salario capellano idoneum assumant.

Nulli autem nec labori nec diligentiae parcat, ut ad eiusmodi munera sacerdotes & moribus & doctrina accommodatos inueniat. licet enim hæc in re magnis curis ac difficultatibus afficiatur, maiorem tamen accipit animo uoluptatem, cum & gregis, & eorum simul, ad quos ea cura spectabat, salutē uidet consultum esse.

Itaque licet undique sacerdotes conquirat, nullum tamen omnino sine bullis ordinum, eiusque ordinarij literis admittit, has qui statim ostendit, aut breui se ostensurum promittit, examinatur, ac si in eiusmodi negotio peritus inueniatur, aliquo bene antea factæ vitæ testimonio exhibito, sic ad curandas animas admittitur, ut interim pluribus ex locis, ubi sit commoratus, certiora de moribus ipsius inquirantur. atque ita pro eorum quæ deferuntur ratione, magis, aut minus obseruatur. Quod si ita se gerat, ut tolerabilis sit, toleratur. sin minus, admonitus & correctus (ut equū est) dimittitur.

Si vero non admodum illi quidem idonei sint, sed tamen bonam spem & in dolem præferant, propter magnam optimorum sacerdotum penuriam alicui scholæ, capellæ, uel, aut loco sine cura ut simplices capellani tantummodo ad celebrandam missam cum salario xx. ducatorum assignantur, commendanturque vicino cuiusdam sacerdoti, qui eos in rebus ad animarum regimen pertinentibus instituat, quod si proficere videantur, ad altiorem gradum prouehuntur.

Hac enim Episcopus erga sacerdotes, qui in ipsius dioecesim ueniunt, bonitate utitur & charitate, ut omnium curam suscipiat, eorum maxime, qui sint imperitiores, tribuens illis probos peritosque sacerdotes, à quibus ueluti à præceptoribus, ea, quæ sacerdotum interest, discant, præcipiensque, ut summam Antoninam, ordinariam missæ, tabulam christianæ religionis, librum catholicorum, & quosdam alios libros emant, ex quibus fieri possint instructiores.

Hos igitur & alios illis libros legendos relegendosque committit, ut eorum aliquando opera in diuino cultu aut pro se, aut pro illis, qui suffragatoribus indigēt, uti possit, ipsos autē, p̄ locorū intervalles aut sæpius, aut rarius accersi iubet, ut studiorum suorum rationē reddāt. Quos autē a procuratoribus uicariisque, a quibus nūc his, nūc illis de rebus interrogātur, intelligit, p̄fecisse, debitis laudibus & præmijs, pro cuiusque meritis ætateque afficiendos: quos

promouisse nihil animaduerte, aut dimittendos,
aut certe propter ipsorum, si minus doctam, pro-
bam saltem vitæ rationem, tolerandos curat.

Sacerdotes autem curati tempore quodam op-
portuno frequenter Episcopum adeunt, uult enim
quotidie cum aliquo ipsorum colloqui, ut intelli-
gens, quomodo se res cuiusque parochiæ habeat,
earum consulat necessitatibus.

Quo facilius autem debitam animarum curam
exequantur, mandat, ut gregem suum quisque di-
ligenter agnoscat atq; recensat, uniuersaq; paro-
chiæ numerum animarum teneat, ut quot in una-
quaq; familia per ætatem oporteat quotannis cor-
pus domini suscipere non ignoret. Itaq; binos sæ-
guli codices habent, in uno, omnium qui ad suam
curam pertinent nomina, pulchro faciliq; ordine
describunt, in altero notant eos, qui baptizantur
quotidie, compadresq; & commatres, qui, ne plu-
res sint quam duo, statutum est, utq; christianè ui-
uant, alioqui si ea laborarent infamia, quod nol-
lent confiteri, non admitterentur.

Ab his requirit Episcopus, qui tempore paschæ
et confessionis Eucharistiæq; sacramenta suscipere
recusarint, eosq; per ipsos parochos amanter pa-
terneq; commonendos in uitamq; reducidos cu-
rat. Quod si christianis admonitionibus, sanisq; cõ-
silijs parere nolint, ad magistratum deferuntur, qui
eos item corripit & expectat, deniq; nihil non fa-
cit, quo tandem aliquando respiciant.

In hoc autem tam graui tantq̃ ponderis negotio pro miserorum salute, sacerdotumq̃ subleuatione, Episcopus ipse mandat ac iubet, ut Vicarius cæteriq̃ ipsius procuratores hanc præcipue curâ habeant, & in singulis parochijs eorum nomina in scriptis tenentes nunquam cessent, quoad eos & clementia & precibus & exhortationibus, sublati inimicitiarum, concubinitus, aliarumq̃ rerû impedimentis, cum domino Deo reducant in gratiam, sancteq̃ ecclesiæ obedientes efficiant. Quod si spernentes hæc omnia in peccatis obstinate perstiterint, ut nullum misericordiæ officijque genus relinquatur, christianorum consuetudine, bonisq̃ omnibus interdiciuntur, atq̃ excommunicantur, seruatis seruandis, si res patiat, si minus, id certe prouidetur, ut in ecclesiam, dum uiuunt in eiusmodi contumacia, non admittantur. ac si priusquã se emendauerint è vita discesserint, ecclesiastica sepultura, nulla aut familiæ aut dignitatis habita ratione, omnino denegatur.

Quotannis autem pro executione cap. omnes utriusq̃ sexus, &c. de poeni. & remiss. contra non confessos edictum generale proponitur, nõ quod res eiusmodi optetur, sed ut si forte contigerit, ex eo terror cæteris iniiciatur. Hæc igitur aliaq̃ remedia, quibus sancta mater ecclesia utitur, sic adhibentur, ut auxilium etiam, si opus sit, a sæculari magistratu requiratur, ut infelices peccatores aut amore dei, aut poenæ formidine errores suos agnoscat,

abijciant, ac reuertantur ad dominum.

Hos autem tanq̄ membra debiliora uult, ut pa-
rochi frequentius curent, & foueant, ne ad uomitū
redeant, hortantes, ut sæpe confiteantur atq̄ com-
municent. Nullum est enim hoc fortius utiliusq̄ re-
mediū, ut & sanentur ægroti, & sani confirmētur.
Sic igitur auxiliante diuina gratia factum uideo, ut
multi sæpius in anno poenitentiaē eucharistiaēq̄ sa-
cramenta suscipiant. Solennitatibus uerò spiritus
sancti, beatæ uirginis, omnium sanctorum, Natiui-
tis Domini tot conspiciuntur ad sacrosanctum al-
taris conuiuū cōfluere, quot in die resurrectionis.

Diebus festis plerique omnes parochi si sint
idonei, post offertorium, sine ulla ostentatione,
amanter, syncereque, & apposite ad auditorum
ædificationem declarant euangelium.

Multi etiā ex ijs, qui paulo plus doctrine charita-
tisq̄ habēt, præter officium, quod mane præstiterunt,
post uesperas, quæ in omnibus ferè parochijs cele-
brantur, aut x. p̄cepta interpretantur, aut proposi-
tionē aliquā spiritualē, quæ utilis opportunaq̄ ui-
deatur, assument. Quod si haud ita idonei sint, An-
toninā (aut aliquē aliū auctore, ut res, tēporaq̄ po-
stulāt) nūc ubi decalogus, nūc ubi sacramēta, uirtu-
tesque tractantur, ex libro populis legunt clara uo-
ce, exceptis quibusdam locis, quæ prætermitten-
da esse honestis de causis Episcopus iudicauit.

Nunquam non admonentur, ut assidui diligen-
tesq̄ sint uisitantis infirmis debitas illis exhorta-

nones, & officia præbentes, prompteq; die no-
ctiq; sacramenta afferentes, ubi, et quando necesse est.

Si quis pauperculus moritur, cōueniūt uicini sa-
cerdotes, eiq; sine sūptu funus honorificū benigne
curāt, cū tamē & prius egrotantē inuiserint, & pro
facultatibus adiuuarint, alijsq; hominibus p̄bis cō-
mēdarint, q̄ nulla re necessaria illi permiserint idl-
gere. q̄ in hac ciuitate facile p̄statur, p̄pter charita-
tis societate, de qua dicemus suo loco. Hæc. n. pau-
perib' infirmis & medicos, et medicinas gratis exhi-
bet. Qd̄ si hæc oia illos deficiāt ad pastorē suū p̄fū-
giūt, a quo plane sciūt certū sibi p̄sidiū paratū iri.

Pauperū pudētū curā ita suscipiūt, ut eos p̄fectis
societatis charitatis, uel priuato cuiplā, quē sciāt ad
eiusmodi officia p̄optū esse, cōmēdēt, uel p̄ ipsis i
ecclesia a p̄p̄o diebus festis eleemosinas corrogēt.

Inopes, uiduas, pupillosq; ab oppugnationib', et p̄
se, & p̄ alios p̄bos hoies & aduocatos defendūt. pu-
pillos uero p̄ cuiusq; nā aut i literis, aut i aliquo arti-
ficio, quo sibi q̄ritare victū possūt, i stituēdos curāt.

In primis autem studiose cauent, ne pauperes
virgines aut uictus, aut eorum a quibus gubernentur
inopia, præcipites ruant. dant igitur operant
unā cum alijs probis hominibus, ut honeste nubāt,
utq; aut tota aut aliqua ex parte dos suppediteret,

Sarta tecta suarū ædiū tuētur, studētq; , ut mū-
dæ ornataeq; sint, calicibusq; , & alijs rebus necessa-
rijs, & ad cultum diuinum pertinentibus instructæ.

Vt in ecclesia cathedrali, sic in uniuersa diocessi

sacro sanctum domini Iesu Christi corpus supra maius altare collocatum cernitur , quo primus, vt æquum est, illius aspectus ingredientium in ecclesiam oculis offeratur. Seruatur autem uasculum ipse in tabernaculo magno ligneo artificiose confecto, & aliquo pulchro uelamine cooperto, cuius clavis in sacrario, alio'ue loco tuto custoditur.

Quoties hoc pretiosissimum sacramentum ad aliquem infirmum deferre oportet, vicinis campana signum datur, ut ad illud comitandum , qui uolunt, accedant, Baldachinum, ut mos est, & luminaria, pulchramq; laternam maxima cum reuerentia & deuotione perferentes . Quoniam uero ea, quam supradixi , adhibetur diligentia , hoc ferè semper mane sit.

Iccirco corporis domini Iesu Christi societas in omnibus parochijs est instituta, ut tantum sacramentum, eiusq; altare luminibus alijsque ornamentis ad religionem & deuotionem omnium decoret.

Pro reliquis sacramentis constitutus est locus aptus atque conueniens in ipso sacrario cum capsulis nucis, ampullisque stanneis , literarum signo distinctis, & clauibus clausis, cum decenti uasculo pro infirmorum oleo solo in suo uase, aut honorifico aliquo uelamine cooperto. Circa ipsorum autè administrationem eadem ab omnibus ratio seruetur. propterea enim supradictum librum Episcopus imprimendum curauit.

In sacro fonte baptismatis, in loco ob eam rem

parato, in suprema parte cuiusdam ornamenti (id ciborium vocant) quod supra omnes sacros fontes fieri iussit, bina sunt vascula, unum pro cathecuminum oleo, alterum pro sancto chrismate, & patinula quaedam vitrea ad fundendam aquam, quæ super tabellam quandam reponitur, aut clauo ita suspenditur, ne iaceat in ipso fonte, qui clausus, ab omnique sorde remotus custoditur.

Pro confessione, præsertim mulierum, confessorium eiusmodi inuentum est, ut sacerdotes mulieresque se mutuo nequeant intueri, id autem in omnibus parochiis in loco aperto cõspicitur, est enim ferè ita confectum, ut non solum honestati, sed etiã ecclesiæ pulchritudini seruiat. hoc autem munere cõfessiones audiendi superpelliceis induti funguntur.

Vbi prouentus ecclesiæ patitur, clericos habet, qui in habitu conuenienti, & superpelliceis induti præsertim in rebus publicis ministrant, ut quoties sacratissimum Christi corpus comitari oportet, aut crucem in exequiis mortuorum, & in processionibus gestare.

Non permittitur laicis, ut altaribus, aut sacro fonti baptismatis, ut mos erat, irreuerenter inuitantur, & hæreant, sed deuote sacris & diuinis officiis intersunt, nec in ecclesiæ limine cum armis stant, sed illis extra ecclesiam relictis ingrediuntur, & missas, ac preces audiunt in loco à mulieribus separato.

Quod autem ad fratrum monasteria pertinet, pro maiore, aut minore in regularum obseruãtia,

& hic, & ubique sunt aut magis, aut minus boni. pro melioribus haud multum negotij est, ut probe se gerant, cæteri autem, nihil non fit, quo si minus omnia, aliqua saltem ex parte ea, quæ debent, exequantur. & si populum bono vitæ exemplo non ædificent, nullam saltem offendiculi ruinæq; causam præbeant. Hac quidem in parte multum laboris negotijq; sustinetur, nihil tamen pro viribus omittitur. itaq; datur opera ut fraterculi pro ipsorum regulis bene religioseq; educantur, & erudiantur.

Excitantur ad memoriam ecclesiæ, choriq; & obligationum, ac piarum, quas defuncti testati sunt, uoluntatum, ut eas præstent, atq; cõficiant. Societatum item, siue fraternitatum, quæ sunt in ecclesia, ut eas ne diripi sinant, sed recte faciant administrari.

Admonentur, ut otium fugiant, ne bonas horas in ecclesia, claustris'ue cum laicis cõfabulantes male perdant, ne uagi per urbem uolitent, sed repositius claustralium nomen obseruantes, precibus honestisq; studijs incumbant. itaq; rogatur ipsorum præpositi, ut doctum aliquem fratrem iubeant uolumen aliquod sacrum in monasterijs interpretari, ut pacem colant, & frugalitatem, utq; priuatim nihil usurpent, sed in commune quærentes omnia, & unanimiter uiuentes, monasteriorum prouentus ad rectos usus impendant, ne male dissipentur.

Qui offendicula & scandala quanuis admoniti non desinunt excitare, minime tolerantur, sed datur opera, ut correcti castigatq;, ex diocesi eij-

ciantur, id tamen ab ipsorum prioribus & praelatis prudenter impetratur.

Illud autem in primis commententur, ut diligenter attendant, ne qui ad corrogandas elemosynas rus praesertim mittantur, tales sint, qui se adiuuantes malis exemplis laedere non formident, sed eius modi potius, qui pro temporalibus, quae metunt, conentur spiritualia seminare.

Omne studium ac diligentia ponitur, ut in omnibus monasteriis sint aliqui patres, qui diebus festis & concionentur, & ex libro sacrum aliquid populo declarent. Quod ab ipsorum praelatis & haecenus impetratum intelligo, & nunc etiam impetrari uideo.

Omnes concionatores tam obseruantes, quam conuenticuales, quoties missi ad predicandi munus accedunt, admonentur ut cunctis humane glorie, cupiditatis, & ambitionis causis omissis, amate, candide sincereque Dei uerbum promulget, quemadmodum bonus ille magister omnium Christus Iesus promulgauit. Quod et si difficile est impetratum, eatenus tamen obtinet, ut non amplius tot questionibus, et uanitatibus, ut prius, audiantur.

Præcipue uero contentiones illæ, persecutiones, & maledicta, quibus multis in locis magno cum audientium offendiculo inter se inuehebantur, omnino sublata sunt. Quod adiuuante diuina gratia ideo contingit, quia prouidetur, ut eiusmodi concionatores ueniunt, qui sint a talibus uitibus alienissimi. Quod si humana fragilitate minima aliqua scilla suspitionis excitetur, statim ne in incendiū crescat, extinguitur.

Quamobrem per dei gratiam res adeo bene
progre ditur, ut omnes pro viribus studeant planè
& apposite ad intelligendum pro auditorum uti-
litate sacram scripturam exponere. Qua ex re plu-
ra quotidie bona videntur proficisci.

Demonstrationes & repræsentationes illæ sunt
peruacaneæ, quæ licet vanitatis essent plenæ, tam-
sub prætextu deuotionis fiebant, ita iam penitus
explosæ sunt, ut nihil aliud, quam emendatio pec-
catorum, & omnium salus requiratur.

Cum enim primum aliquis concionator acce-
dit, summa illi quædam & sylua argumentorum
impressa proponitur, ut sciat, in quo versari de-
beat, & quid sæpissimæ populis inculcare, illic
enim ea ferè continentur, quibus indiget ciuitas.
siquidem & Episcopi (ut audio) et optimorū ho-
minum opera, qui eiusmodi in rebus sunt exer-
citatissimi, collecta sunt. Quam quoniam tibi quo-
que utilissimam fore spero, ad te perferendam cu-
rabo. Non solum autem toto quadragesimæ ad-
uentusque tempore, sed omnibus fere diebus fe-
stis in Monasterijs magnis, & recte institutis hoc
modo prædicatur, præter multa alia opera bona
& laudabilia, etenim in eisdem ecclesijs sunt lo-
cutores, sic enim appellant eos, qui post uesperas
aut alio tempore euangelium, epistolas Pauli, aut
aliquem alium probatum auctorem ex libro po-
pulis interpretantur, atque inde sumunt occasio-
nem, qua & uitia inlectentur, & ad uirtutes inui-

tent,

25
sent, a terrenisq; ad ecclesiastica perveniunt studentium animos.

Hi lectores & prædicatores, cum probe sciunt quæ sit sua ipsorum professio, Episcopisq; nolitis, eas verbis factisque student exequare, ea populo denuntiantes, quæ illorum saluti sint profutura. vident enim nihil ab ipsis requiri, quod non ad maiorem & dei gloriam, & populi utilitatem, & ipsorum etiam conscientiarum quietem pertineat.

Quoties autem (ut sic) alio proficiuntur, & in eorum locum alij sunt successuri, ad generales eorum scribit Episcopus, ut quam optimos mittant, quod hætenus quidem ex sententia contigit. tam liberaliter autem honorificeq; tractantur, ut libenter eiusmodi labores & officia subeant.

Hos singulos cum Episcopus ipse nonnunquam audit, tunc homines probos & bene doctos modo ad hunc, modo ad illum audiendum clam mittit. Si quid autem minus recte ab ipsis dicit, sentiri ne animadvertunt, ad Episcopum deferunt, qui patenter eos commonet, hortatur, corrigit, & graviora etiam, si necesse sit, adhibet medicamenta.

Eisdem prædicatores, lectoresq; aut alios diebus festilibus per parochias mittit (quoties videtur id & anni tempus & clivatis affectio postulare) qui divina præcepta, assidue christianæ iustificationi necessaria plane, familiariterq; declarent, ut hac ratione eorum item devotioni necessitatiq; consulatur, qui varijs de causis procul a domo ire non

75
possunt ad Dei uerbum audendum.

Eadem in eos, qui per reliquam Diocesim qua dragesima tempore prædicant, mittitur, utitur diligentia, cum enim se præsentauerint, & tale de se specimen exhibuerint, ut admittendi videantur, explorata bene antea vite ratione, sic illos mittit ad prædicandum, ut quoniam propriis unaquæque parochia uicinis laborat, suggerat, quid & quomodo in singulis sit providendum, iniungitque earum ecclesiarum, ad quas mittuntur, rectoribus, aut vicinis, si sint magis idonei, ut ea, quæ prædicatoribus præcipiuntur, curent obseruanda.

Quin etiam rogantur, ut ea, de quibus sunt populum allocuturi, cum parochis communicet, quo facilius suum exequi officium possint.

Vbi munere prædicationis pfuncti sunt, se rursum præsentant, eorumque rationem reddunt, quæ præcipue mandata fuerant, ac si quid præterea animaduertent, quod curatione indigeat, patefaciunt.

Alijs item anni partibus præter tempus uisitationis, non cessat Episcopus mittere prædicatores, qui diocesim percurrat, annuntiates uerbum Dei, & prudentes ubique, quæ sunt necessaria, admonentur enim, ut supra dixi, quare quisque locus magis indigeat, propter summam autem diligentiam, quæ adhibetur, & propter benignitatem, quam sepiissime prædicatores experiuntur, effectum est, ut qui alias non prædicassent nisi in præstantioribus Italiae templis, per huius urbis & ruris item eccle-

flas maxima cum animarum utilitate ab iſtis ſim-
plicibus plebecula non dedignetur euangelicum
patrem distribuere.

Sequitur ut de cōfeſſionibus dicā, cum enim ex
iſta plurimūſq; experientia iam erudius opor-
tet ſtat Epileſſus, maximi in utraq; partē in ecclē-
ſia Dei ponderis eſſe cōfeſſores, ab iſtis ſumma,
plurimaq; ſi probi, doctiq; ſint, bona, ſi contra in-
numerabilia propemodum grauiffimaq; mala, p-
fici ſci, omni ſtudio, cura, diligentiaq; incumbit in
eam rem, ut magna ſc. i monaſterij, ſc. vrbani, q̄
ruralibus cuiſmodi cōfeſſorū cōpta, qui diuini ho-
noris humaneq; ſalutis cupidiffimi, auctoritatē ſcē
ſcēq; clauibus non abutantur, ex hoc enim ſacra-
mento ponitūſq; rite fideliterq; peracto nō dubit
eſt, quin ſecundum Diuinam gratiam, omnis, que
ex populi vita conſolatio percipitur, pendat.

Quauis autem hac, ſc. in re multa ſc. di-
ligentię ſe opponant impedimenta, tum mira mi-
niſtrorū, qui tanto munerē gerendo ſunt idonei, ſc.
ſeculariū, q̄ regularium paucitate, ſum magna co-
pula multitudine, qui vltro ſc. & auctoritatibus, &
privilegijs, & alijs æquīs, inſequi rationibus illuc
intrudunt, unde deberent totis viribus eſſugere,
nec tantum oneris ſubire, niſi mera neceſſitas,
charitas, & obediētia id eorum humeris im-
poneret, tamen in tantis anguſtijs Diuino auxilio
adiutus nunquam deficit, aſſiduē Religionum Gu-
bernatores hortans, et rogans, ut ſc. negotium

idoneis mandent, eisq; qui minus apti uidentur, proponens libros, ex quorum lectione eam rante facultatem consequatur, ut tam necessarium sacramentum si minus eam illa utilitate, que requiritur, nullo saltem animarum, aut quam minimo cum detrimento possint exercere.

Quoniam multi, cum egrotant, relicto proprio parochio certis de causis, quæ bonam in parte accipiuntur, nisi perspicue cõtrarium appareat, accedunt confessores religiosos, ne parochi in cæterorum sacramentorum administratione exhibitio- neque se negligentius gerant, negligentiaq; præ- tendant ignorationem, quod uidelicet eos non intellexerint egrotasse; cautum est, statutumq; cum ipsis fratribus, ut quoties rogati ad audiendam a- tulus infirmi in parochiis cõfessionem accesserint, ubi primum poenitentia munus fuerint executi, uelint ea de re parochiam certiores facere, ut quid sibi in reliquis sacramentis exhibendis agendum sit, non ignoret.

Nec omnes, qui tractandi poenitentia sacramen- tum facultatem obtinere, sunt eiusmodi, ut illis sine defectu ab omnibus peccatis absoluendi pote- stas sit concedenda, et peccatores, quorum delictorum absolutioem difficultiorem experiantur, ea uelint acerbius, & diligentius cauere, ne rursus admittant. Idcirco mos est, ut omnes ordinarij que- dam excipiant, a quibus nolint quilibet a quouis absolui, prout ipse quoc; in sua diocesi diligen-

et & per se, & per alios obseruauit, quæ potissimum forent excipienda, earum imprimenda curauit, statuitque, ut nemo sit, qui audiendi confessiones prouinciam ceperit, quin ea & apud se habeat, & opportunis temporibus populo significet. Quamquam illis, quorum probitatem atque prudentiam exploratam habet, sic ab omnibus reuerentis castibus absoluedi ius tribuit, ut ministros omnes auctoritate sibi non solum socios, & pares, sed etiam superiores ad bene faciendum esse cupiat.

Et quia quotannis a summo pontifice publice recitatur bulla, quæ dicitur in cœna Domini, in qua suberitur omnibus ordinarijs, ut obseruent quicquid in ea continetur, dat operam Episcopus, ut exemplum ipsius Roma delatum habeat, & in totius cleri congregatione, quæ ex uniuersa Diocœsi unum in locum certis temporibus indicitur, publicandam curat, ita fit, ut omnes clerici propter frequentem annuamque eius recitationem, magnam ipsius noticiam habeant, nisi noui aliquid accesserit.

Præterea, cum Iubileum aliquod est uulgandus, solent enim Romani pontifices, cum generalem aliquam gratiam Reip. christianæ uolunt a Deo optimo Maximo impetrare, uniuersis fidelibus eiusmodi thesauros largiri, ut, quod superioribus Iubileis perspicuum est conuigisse, multos gravesque errores passim admittat populus, simplicesque sacerdores, ille quenuis confessorem assumendo, modo sit sacerdos, cum etiam nonnulli tam stulti fuerint,

qui verba Iubilei sic accipientes, ut sonant, eximiarum, se absolui possit a quolibet homine saculari, etiam non sacerdote: hi vero in casibus dispensationibus sese implicando, quae in Iubileo ex voluntate summorum pontificum non conceduntur. Ne igitur quod illi prudenter pieque ad animarum salutem largiantur, in cuiusque perniciem stultitia temeritate ue tōuertatur, sapienter eiusmodi cōsiliū cepit Episcopus, ut Iubilei forma typis excudatur, accipiēdieque Iubilei ratio subūgatur, ut ubique pluribus exemplis diuulgatis, omnes quid sibi obseruandum, quid ue cauendam sit, sciant, quo & gratiam, quae ab eorū sanctitate donatur, assequantur, nec abutantur ecclesiastica libertate, ut verō tam extenui numeris vniuersa dioecesis particeps esse possit, eum temporis spatium sit exiguum, nempe a die publicationis, &c. Consuetudinem hanc introduxit, ut in vrbe prius, tum ruri sic diuulgetur, ut omnes eodem die parochiae noticiam illius habeant: mittit etiam rus ex vrbe confessores & seculares & regulares, ut id omnibus quam diligentissime imperentur.

Quia sunt quaedam fratrum monasteria, quae parochiam habent, & animarum curam gerunt, in parochiis, ubi ipsi religiosi uolunt curam exercere, quos faciunt mendicantes, statuit ut unum tantum, quod aetate, & moribus, & scientia sit idoneus, ad cuius mandatum, nec ita temere subindeque ab eiusmodi officio remoueat, sed potius, si re-

se se gerat, confirmetur.

Multa per hanc civitatem sunt xenodochia, & hospitalia, & scholae, disciplinaeque (ut ipsi vocant), quae cum suis singulae ecclesias habeant, in quibus divinae pro viribus recte colantur, missaeque sacra celebrantur, nec eos presbyteri inveniuntur, qui aut possint, aut velint his in locis Divino cultui satisfacere, conceditur, ut alicuius fratris opera utantur, qui etiam alicuius in civitate contentus sic ordinatus, notus, ac prius admonitus, ut ira se gerat, ne culpa querelae sermoneque praebet occasionem.

In his igitur exercitiis, concionandi, & sacros libros explanandi, ac poenitentiae sacramentum administrandi, muneribus, Religiosorum ministerio vultur Episcopus, eorum duntaxat, qui ab omni scelere puri, vitaeque integritate praediti propriis in ecclesiis, vitam degant, religionis habitu, praepositorumque obedientiam observantes. eos enim, qui vestimenta religionis abiecerint (nisi necessaria aliqua honestaque de causa, ut sic aliquando, contigerit) iusto quodam odio ita persequitur, ut ne in die illi quidem sua manere patiatur.

Adeo gravis atque difficilis est hoc tempore gubernatio monacharum, nisi nihil aliud Episcoporum interesset, tamen eorum munus arduum videretur. Nec tamē Episcopus adiuuante divina gratia, maximo, assiduo studio, ac diligentia, superatis difficultatibus, earum in hac diocesi monasteria ita edidit, ut paulo facilius iam regi gubernarique posse videantur.

Ut enim sancte casteq; sanctissimum atq; castissimum sponsum suum dominum Iesum imitentur, non ut nouam ipsi uiuendi normam prescriberes, sed ut antiquam ipsarum confirmares, institutiones quasdam composuis, atq; edidit, in quibus optima illius uoluntas perspicitur. ibi enim tanquam in purissimo speculo quid in votis, & actionibus agere & obseruare, quid cauere, uitareq; debeant, clarissime possunt intueri.

Multa preterea, que ad vora & mores ipsarum pertinent, in compendium colligenda imprimendaq; curauit, uultq; ut magnam librorum singularum monasteria copiam habeant, quo eos liceat omnibus lectitare.

Episcopi dat operam, ut confesso res illis, & capellanos, sum acate proectos, sum doctrina uirique sanctitatis preditos tribuat.

Rectores uitoresq; totius ciuitatis optimos atq; castissimos assignauit.

Procuratores item lenes & probos constituit, qui monasterij negotia gerant, quotidianisq; eorum rationibus consulant.

Cum his, uel aioribus, uel procuratoribus, sepiissime loquitur Episcopus, ut & quomodo se habeant res monasteriorum, intelligat, & eoa ad quam officij sui.

Alioquin etiam sepiissime confessores, eosq; commones, rehortatur, & consilia tuat, ut res temperate possulant.

Et ipse semel in anno, ac saepius etiam, si non
 esse est, visitat, corrigens, quae corrigenda sunt,
 abusus & pravae consuetudines abrogans, praeci-
 piensq; ut viuendi formulas & institutiones ob-
 seruent, eisq; quoniam omnia semel conscribere no-
 poterunt, addens, quae dies utiliter, aut necessitate
 addenda suggerit.

Organa, caeteraq; instrumenta musica in eandem
 ecclesiis sunt interdicta, cantus aequalis ac planus
 uix conceditur, tantum abest ut figuratus ille, con-
 centus, qui passim nunc auditur, permittatur, mis-
 sas, & alias preces, in templis ipsarum licet sacerdo-
 tibus simpliciter canere, modo inter illos non sit
 qui vocis pulchritudinem ostendet.

Quomobrem, ut eiusmodi, & alij maioribus
 mend errores, euitentur, ex vniuersa totius ciuitatis
 sacerdotibus seniores probatiorisque selecti sancti
 qui soli ad missas, preces, exequiasq; mortuorum
 conuocentur, cum autem ad sunt in eorum ecclesiis
 solennitates, ne diutius ibi hominum multitudo co-
 listat, nullus festus dies adeo celebris est, cui plures
 quam ternae missae, exq; non canu, sed summissa
 uoce celebrandae concedantur, quae tamen sigil-
 latim aliquo interiecto spatio dicuntur, ut eorum qui
 reuerenter adunt, deuotioni satisfaciat. Nemini cu-
 luscuq; conditionis, sexusq; sit, ne propinquus qui-
 dem ipsarum ac fratribus suis, suas illis colloqui,
 sine Episcopi licentia in scriptis data, quae pro uo-
 tantum feriali die conceditur. Nulli religioso uis-

tionis sermoneque gratia ad eas aditus patet,
nisi obstantur ab ipso Episcopo, qui eas ad bene-
ficque viuendum cohortentur, quod nonnunquam
faciendum curat. Omnis etiam occasio, qua specta-
re, spectari ue possint, sublata est. nihil denique pre-
termissum uidetur, quod humano studio, curaque
potuerit prouideri. Siquidem vicinis etiam non-
nullis probis uiris mandauit, ut eas obseruent, quo-
circa nihil prorsus relictum uidetur, nisi ut Domi-
nus ipse custodiat.

Porro quonia multi censuras ecclesiasticas pat-
ripendunt, ut eorum impii confidentia cohibea-
tur, Episcopus à Senatu Veneto edicta, animaduer-
sionesque grauissimas in eos, qui præter volunta-
tem & licentiam ipsius, eas adire non ueriti fue-
runt, impetrauit. His de causis, & quia, qui contra-
faciunt, grauitè multantur, effectum tandem esse
saunte coelesti gratia, ut iam pridem res mona-
charum rectè constitutæ uideantur. De his au-
tem plura non scribam, mitto enim ad te libros
illos, de quibus paulo ante mentionem feci, ex
quibus omnia, quæ desideras, cum tua summa,
ut spero, animi consolatione, gregisque utilita-
te poteris intelligere.

In hac ciuitate est antiquissima quædam presby-
terorū societas, quæ sancta congregatio dicitur, in
qua omnes farsæ ecclesiarum parochialium sacer-
dotes, qui sunt circiter quinquaginta, & multi ali-
am regulares, quam seculares, continentur.

Alii bis singulis annis conveniunt, semper in
 eundem semper locum, iterum in aliquam paro-
 chiarum, ear enim singillatim adveniunt, quo omnes
 bonorum dimittunt, quæ sunt, atque dicuntur,
 æque participes efficiantur.

Quod etiam conveniunt, publicum officium
 celebratur, sacrum unum canitur, & alia multa tum
 missa voce pro benemeritorum animabus dicuntur.

Vnus est societatis sacerdotibus inter missarum
 solennia concionem habet. illuc enim confluit ma-
 gnus pleborum numerus, qui devotionis, ac religio-
 nis ergo in eam societatem admitti volunt, ut in-
 dulgentiarum, quæ illi concessæ sunt, participes fiant.

Post officii celebrationem processio fit circum
 ecclesiam, & vicum, ubi sunt congregati, & sum-
 ma quedam tum pecuniæ sacerdotibus, qui con-
 tulerunt, tum panem pauperibus, qui interfectis,
 distribuitur.

Tum si de re aliqua spiritali temporaliue age-
 dum est, in locum ab arbitris liberum recedunt,
 ubi quis ingente ad gloriam Dei hominumque uti-
 litatem, ea de re quod quisque sentiat, exponit. Sæpe
 enim Episcopus aut Vicario suo, auribus cupiens
 mandat, ut socios ad ea præstada, quæ sacerdotes
 de parochia debet cohortetur, ut constitutiones ob-
 servet, legas, & pro defunctorum voluntates exequat
 aut si pro aliis generis illi in illud tempus & locum co-
 mmodacionem, nisi ceteris agenda sint.

Antiquioribus & seminibus collegij præfectus

appellat) solebat eligi unus ex ipsis, qui veteris me-
ritis antea uideretur, nunc autem ea dignitas non
eorum suffragiis, in quem ipsi uolunt, confertur,
sed alijs rationibus impetratur. quo fit, ut subinde
non nihil perturbationis oriatur.

Summa tamen adhibetur diligentia, ut res tam
sancta quã optime fieri possit, perseueret, utq̃ sepe
uentur optima illa instituta, ex quibus sumpsit exor-
dium, ac tam & si nonnullæ difficultates occurrant,
spes tamen est, Deum optimum Maximum gra-
tia & misericordia sua bonis actionibus non des-
futurum, quin etiam enlargiturum, ut ex his aliæ si-
miles ac meliores etiam proficiantur. Quod quib-
dem plane iam uidetur hinc successisse. siquidem
huius urbanæ societatis exemplo, rurales monta-
ni, riparijque sacerdotes convocari, conserui sunt, &
Episcopi cohortatione (iam enim præclara quæ-
dam ipsius uel bonis excogitandis, uel malis rebus
abrogandis instituta, quod extremo loco me fa-
cturum promissi, licet id passim in his scriptis præ-
stiterim, sunt recensenda) compluræ societates
xv. aut xx. plurium ue, aut pauciorum sacerdotum,
prout uicina & frequens locorum opportunitas
exigebat, constituerunt.

Hi certo die singulorum mensium congregati
sic uniuersas ecclesias per ordinem iustrant, ut sin-
gule singulis mensibus uisitentur, ubi autem con-
uentum est, horariæ preces dieiq̃ conueniens san-
cificium canitur, officiumq̃ defunctorum fit, seu

quædam pro ipsis comemoratio.

In medio missæ sacerdos ille, cui id munus à societatis præfecto mandatum est, ad omnium consolationem & ædificationem aliquo pio sermone populum alloquitur.

Finalis officijs in sacrarium, aut in alium locum a populo remotum conueniunt, ubi sua quisque negotia tam spiritualia, quàm corporalia, præsertim quæ ad populicuram pertineant, & alteri consilio auxilio ue indigere uideantur, exponunt, ut se mutuo tum rebus alijs, tum maxime precationibus adiuuent. Si quid etiam ambigunt, in medijs proponunt, & ab ijs, qui magis idonei uideantur, dubitationis solutionem expectant. licet autem cuiq; uel quid sentiat dicere, uel eruditorum rogare sententiam. Qui sane mos per quam utilis est.

Præterea si qua ibi discordia, simulatq; ulgeat, si quis in ea pertinacia persistat, ut sua nolit crimina confiteri, si peccator aliquis publicus sit, parochus fratribus patefacit. qui (semper enim in his societatibus inueniuntur, qui diuini honoris humanæq; salutis cupiditate sint inflammati) eiusmodi homines conueniunt, amanterq; cohortantur, ut inimicitias deponant, iniurias uolontaria contendant obliuione, peccataq; lacrymis & pœnitentiâ diluant, ac in sanctæ matris ecclesiæ gremium reuertantur. Sæpissime autem dominus Deus his in nomine ipsius congregatis tantum diuini fauoris elargitur, ut admonitionibus suis multos reducant

ad saniratem, & obtineant id, quod ipse proprius
parochus nulla unq̄ ratione solus impetrasset.

Ad hæc officia magnam populi animi alacri-
tatem & propensionē ostendit. frequens enim un-
dūq̄ cōcurrit. pleriq̄ etiā hac deuotione compulsi,
quo arctius domino Deo suo coniungantur, peni-
tentiae eucharistiaq̄ sacramenta suscipiunt.

Et si magna diligētia uidet̄ adhibita, ut hæc socie-
tates ita distinguerēt, ne grauior cuiuslibet in-
ter labor impēderet, tamē fieri nō potuit, quin nonnulli
tā longe ueniant, ut peractis diuinis officij, & alijs
rebus necessarijs, haud facile possint ad curanda cor-
pora Domū reuerti. hac ergo de causa, & simul ut
ea quę tractāda sunt, cōmodius cōstituantur, frugal-
i modestoq̄ prædij ab eo sacerdote, cuius i ecclesia
diuina officia celebrata sunt, antea exicipiuntur. si
cet enim ipse forte ipsius loci nō sit Dominus, non
tamē propterea deterretur, nam cum charitas ipsa
omnia leuiora facit, tū uerō mandatum est, ut tam so-
briē conuoluetur, ut hac item in parte, quam obrem
cōuenerint, facile p̄spiciatur. Et quo rectius omnia
fiāt, unus ipsorū, dū ceteri cibū capiūt, clara uoce
sacrum aliquid legit, ut animi quoq̄ suū alimētū
accipiant. nec quicquā omnino dicitur, quod non
ad gloriā Dei, proximiq̄ ædificationē pertineat.

Hoc opus tam sanctum, ac pium, tanq̄ nouellam
quandam plantam, diligenter, ut omnia solet, Epif-
copus curat ac fouet, ut tandem crescat in arborē
tam magnam ac ferilem, nō solum, sed fructuā,

qui & animis salutem, & religioni afferant augmentum, immortalis Deo cœlestis gratiæ rorem, & pro gloria maiestatis suæ feliciores exitus, quæ optare homines sciant, aut possint, & in hac re, & in his omnibus, quas uel commemorauimus, uel seinceps breuiter recensebimus, merito largiente, quando ipse benignitate ac sapientia sua omnem humanam intelligentiam ac desiderium superat.

Hospitalia tum ipse uisitat, tum ab alijs sæpe uisitari facit, studiosè curans, ut pauperes benigne suscipiantur, atque tractentur.

Cum autem tria sint lōgè maiora, opulētiōraque cæteris huius ciuitatis hospitalia: vnum cui nomen est pietati, in quo nothi a parentibus abiecti recipiuntur, educanturque, si masculi sint, quod ad artem aliquam, qua sibi uictum parare possint, perdiscant, si foeminae, quoad in matrimonio collocentur, suscipiuntur etiā uulnerati, & qui febrim habent. Alterum quod S. Iacobum uocant pestilentie tēporibus, & lepra laborantibus assignatum, tertium quod misericordiam rectè placuit appellare. Siquidē in eo homines utriusque sexus quocumque morbo laborantes ita curantur, ut separatim tamen a maribus habitent foeminae: Hęc hospitia a nobilibus ciuitatis uiris adeo diligenter administrantur, ut Episcopus nullum aliud in eis negotium habeat, nisi ut ea rectoribus ipsis commendet, eosque cohortetur, & consilio uiuet, quo munere suo rectius defungi queat, et capellanos patientes, sedulos, prudentesque

tribuat, qui receptos ægrotañtes statim uisitent,
eosq; ad poenitentiam suis exhortationibus indu-
cant, quod si diutius in flagitijs perseverarint, per-
suadeant, ut generalem peccatorum confessionem
faciant, atq; ita confessis sacramentum domini Je-
su Christi corpus præbeat, & sancto oleo ad ex-
tremum inungant, & morientium animas Domi-
no solitis precibus cõmendent, nec eos priusquam
uitalem spiritum emiserint, derelinquant.

In misericordiæ tamen hospitium curauit, ut
pupilli, qui magno cum periculo corporum &
animarum passim mendicantes per ciuitatem ua-
gabantur, acciperentur, moreq; & opera quorun-
dam sacerdotum, qui in oppido Somaschi eiusmo-
di pium opus instituerunt, & per alias item ciuita-
tes Italiae disseminarunt, gubernarentur. Educantur
autem in timore Dei, ac pietate christiana, do-
centurq; legere & scribere, ad aliorumq; studia pro-
uehantur, si egregiam indolem præferant, nihil mi-
nus, dantur opera, ut opificij aliquod discant, quo
mox honeste sibi uictum quærent.

De pauperibus etiam illis infantibus, qui a pa-
rentibus misere expositi, a puerarumq; hospitio su-
cepti, & nutricibus mercede traditi sunt, ut lacte-
rur, mandat sacerdotibus, ut in parochijs suis eos
nutricibus commendent, ac uisitent aliquando, &
quomodo tractentur, intelligant, quod si quos ani-
maduertant, ab illis haud recte gubernari, puerarum
rektoribus denuntiet, ut eis alijs rationibus cõsulet,

Sunt præterea multa aliâ hospitalia, non paulo quidem tenuiora, quam ea, quæ modo commemorauimus, sed talia tamen, ut partim uiris & mulieribus separatim, partim uiris tantum, partim solo mulieribus hospitalitatem exhibeant, in his cum priores & gubernatores commonentur, ut eos, quos hospitantur, mane & uesperis in christiana pietate, precibusq; communiter Deo persoluedis contineant, lectulosq; mundos præbeant, ne quicquam omnino patrari seleris patiantur, tum vero diligenter caueatur, ne prouentus (ibi enim tota difficultas consistit) in conuiujs, & alijs rebus, pessimo exemplo male disperdantur.

Quo circa probos & nobiles ciuitatis uiros his patronos tutoresq; constituit, qui quotannis unam commissarijs ipsius ab eorum locorum ministris repetant rationem administrationis.

Idem in societatum & disciplinarum prouentibus seruat, ne dissipentur, sed in diuino cultu, sustentandis pauperibus, collocandis uirginibus, suisq; sacris rebus ædium sacrarum impédantur.

Mala illa exempla instituendorum conuiuiorum, & aliorum sumptuum inutilium, aut penitus abrogantur, aut modestius instituuntur.

Mandatum est, ut officia illa, quæ certis anni temporibus sine deuotione animarumque fructu, sed potius magno cum detrimento, honestatisq; pernicie, & populi scandalo noctu persoluebant, celebrentur die.

Datur opera, ut laudanda illae confuendi com-
municandiq; consuetudines diebus festis ipsorum
& alijs solemnitatibus praecipuis obseruentur, aut
sicubi forte non sint, introducantur. Quocirca in-
stitutiones quaedam compositae & impressae sunt,
quae omnibus eius generis locietatibus seruiant.

Gubernatores, ministriq; praefinitis temporibus
ita commutantur, ut semper in eorum locum, si fie-
ri potest, probatiores succedant, praeterea quo re-
ctius, omnia gerantur, optimus aliquis ciuis praefi-
citur, qui eos in officio teneat.

Haec hospitio la serè, nonnullaeq; disciplinae, &
alij pii loci, praesertimq; illi, qui S. Antonij, aut S.
Bouiferuae insignia, solent per dioecesim eleemo-
synas, iucataim hostiatimq; corrogare, quippe qui
ex hoc exercitio sibi victum, uestitum, & alias res ne-
cessarias parent. His igitur, si ex honesta probataq;
consuetudine querendum mittuntur, earemus querendi
facultas conceditur, si ministri uideantur probi.

Etenim cum diligenter cauetur, ne ad id munus im-
probi deligantur, tum uero ita demum querendi po-
testas datur, si praescriptam sibi normam se obser-
uatuos promiserint, p. eaq; se spōsores dederint.

Sancti Antonij ministros, et nonnullos alios, quo-
niam habent bullas papales, haud ita facile à que-
ritando prohiberi fas est. ea tamen conditione li-
centia conceditur, & parochi tam crebris admoni-
tionibus eiusmodi circulatorum superstitiones atq;
flagitia populo patefaciunt, ut nemo neq; in elec-

in synis tribuēdis, nec in alijs rebus maioris pō-
deris, nisi velle, decipi possit.

Sanctissimum illud opus nō prātermittā, quod
in hac ciuitate haud sanē multis ante annis tam
ēgregium initium habuit, ut sperandum sit; opi-
mum etiā exitum habiturum, ac iam quidem ex
eo tam mirabiles fructus proficiunt, ut verē di-
ci possit, a domino factum est istud, & est mirabile
in oculis nostris.

Paucis ante annis placuit immortalī Deo, qui
pro immensa sua bōnitate, & incredibili erga nos
beneuolentia, nunquam ab humani cordis officio
discedit, sed assidue pulsat, ut sibi eādem aperiatur;
ministerio et op̄era probi cuiusdā hominis circiter
triginta feminarū, quę in carnis & libidinis coeno
bonam vitę partem miserē perdiderant, animos
ita commouere, ut ex immanissimis feris in miseri-
simas oues euaderent: illius enim optime vitę fer-
mone (mirum fortasse culplam videatur, sed tamē
res ipsa sic esse planissime docet) excullat errorē q̄
ac periculum, in quo versabantur, agnoscere, de-
creuerunt, ad Deum, unde per impudicitiam &
scelus discesserant, per poenitentiam & continen-
tiam sese conuertere. Quod cum Episcopus intelle-
xisset, lætus supra quā dici possit, quod nactus esset
occasionem reducendī ad gregē suum, oues quę
per deserta nequitie tot annis iam aberrauerant,
iussit eas in locum honestum congregari, eisq; præ-
fecit mulierem quandā ætate prouectam, singulari

prudētia, sanctitateq; præditam, talem denique
(ut audio) ut è cœlo demissa videretur, quæ tale
tantumq; munus sustineret.

Hæc igitur præstantissima mulier Diuino spiri-
tu munita, primùm eas iussit inhonestos uestitus
exuere, & alios non eos quidem monachales, sed
non minus modestos induere.

Tum corpi; eas amantissimè cohortari, ut malæ
anteactæ vitæ scelera detestantes ad Dominum
Deum toto cordis affectu sese conuerterent. tantū
enim esse illius clementiam atque misericordiam,
ut nihil vehementius uelit, quam ut peccatores re-
spiscant, & ad se redeant.

Huius igitur cohortatione generatim peccata
confessæ corpus Domini Iesu Christi deuotissime
sumpserunt, ab eademq; & orandi & ieiunandi
& macerandi corporis, & earum rerum omnium,
quæ decent filias Dei, rationem didicerunt.

Multa item exercitia, ut nendi, suendi, & id ge-
nus alia multa, quæ forminis conueniunt, percepe-
runt. omnes autem in primis legere docuit, quam
ob rem exiguo temporis spatio res ita processit,
ut quæ prius scelerum sentina, mundique sordes
extiterant, quæq; ne signo quidem crucis munire
se nouerant, tam appositè legere, & ordinate psal-
lere didicerint, ut in choro horarijs precibus ele-
ganter, distincte, deuoteq; Domino persoluendis,
nullæ illis monachæ merito preferri posse videā-
tur. Sic autem in optimo proposito perseverant,

& de virtute in virtutem quotidie proficiunt, ut hoc sacratissimū opus immortalī Deo summopere placere perspicuum sit. Cuius auxilio sperandum est, harum exemplo complures alias, quæ Diaboli dolis deceptæ in libidinum cœno miserè voluntantur, errorem ac infelicitatem agnoscentes suâ, ad ipsius maiestatis clementiam redituras.

Sub hac igitur optima gubernatrice, de qua pauloante verba fecimus, & sub altera item sanctissima, & huiusce ciuitatis nobilissima foemina uirant degunt.

Ex quo die cum in locum, ubi tunc sunt, introierunt, præter eos, quibus id apertè mandatum sit, nempe medicum, aut confessorum ægrotantiū causa, neminem omnino nec uiderunt nec audierunt, semper igitur unâ sunt in locis ipsarum exercitijs conuenientibus, ubi pro cuiusq; ingenio, alia aliud operatur, interim tamē aut psalmos canunt, magnum enim eorum numerum memoriæ mandarunt, aut horarias preces beatæ Virginis persoluant, aut pro mortuis deprecantur.

Operæ pretium est audire, quam industriè coronam beatæ Virginis conficiant. una coronam ipsam manū tenet, & alijs uoce præcedens, quoties præcatio Dominica, aut euangelica salutatio dicenda sit, indicat, atq; ita ipsa sola cessat ab opere, cæteris ad summi Dei laudem manus & ora mouentibus.

Parcissime ac frugalissime cibum captant, tantis

ænim alacritate voluntarios corporis cruciatus, se-
iunia, precesq; complectuntur, ut nisi a gubernatri-
cæ moderationis fræno contineantur, longius, q̄
æquum sit, uideantur progressuræ, et flagrant &
amoris in Deum, & malefacta benefactis sarcien-
di cupiditate.

Eodẽ tempore & loco comedũt, una spiritalẽ
aliquẽ librũ clara uoce legente, eodẽq; in dormito-
rio cubant vniuersæ, separatim tamen singulæ sũt
per singulis faccis palcarum plenis.

Multum interest, scire, quanta cum prudentia,
tarditateq; recipiantur, si enim quæcunq; illuc in-
gredi uellent, temere ac statim admitterẽtur, egre-
gium hoc opus breui senesceret, ad nihilumq; re-
cideret. Quam multæ enim aut calamitate aliqua,
aut leuitate, aut eiusmodi alia affectione compulsæ
eõ se ipsæ contruderent, unde mox cum feruor il-
le paululum refrixisset, aspera illius uitæ conditio-
ne deterritæ, magno cum eius loci dedecore uel-
lent exire, leuitatisq; & erroris culpam in societa-
tem ipsam falso conferrent.

Proinde cũ aliqua primũ accedit, & petit, ut ad-
mittatur, duro grauiq; uiuẽdi genere pposito, ho-
nesta quadã repulsa cõmonetur, ut etiã atq; etiã
cogitet, an onus, quod sibi poscit imponi, postea
uelit & possit patienter costanterq; perferre.

Si perstat in sententia, tum loci tutores eam ali-
cui probò uiro commẽdãt, qui illam domi suæ ma-
nere patiatur, ubi si ea neq; pecuniã, neq; exercitiũ

habet, unde sibi victum paret, qui cæteris in rebus non defuit, hæc item in re præbet auxilium.

Sic igitur ad conuersarum gubernatricem sepe ventitat, eamq; alloquitur, confessionem & communionem opportunis temporibus, vt cætere, sequatur, honeste q; ac christiane viuere perseverat, atq; ita transactis octo aut decem mensibus, aut anno, si ita gubernatrici, confessori, & tutoribus, visum fuerit, admittetur.

His rationibus efficitur, ut nec ipsi conuersarum viuendi ratio noua, aut difficilis uideatur, quippe quæ iam parè ac duriter vitam agere didicerit, nec illæ eius aduentu perturbentur, sed potius gaudeant, cum intelligant, illam nulla animi leuitate, sed diuino spiritu concitatam repudiatis omnibus & carnis & mundi delirijs ad complectendam Domini Iesu Christi crucem accessisse. illi tamen et gubernatricis, & confessoris nomine denuntiatur, ut si forte sentiat, se nullo modo posse in tã arduo grauiq; statu pmanere, ne vereã id patefacere, aliquo alio honesto modo eius rationibus consultum iri.

Fuerunt enim, quæ non ualentes ibi perseverare, petierunt, vt sibi concederetur probæ & diuti culptam foeminae ancillari, aliæ cum se conuincere non possent, ut collocarentur in matrimonio, quod benignè permissum, atque studiose perfectum fuit.

Hoc item in loco sub iisdem duabus probatissimis foeminis, de quibus ante mentionem facti,

educatur magnis numerus publicarum, quæ nisi illis ita consultū esset, hac illac uagantes, breui eius generis, cuius cōuersæ sã fuerant euassissent. quantum autem maneat eadem in Domo, tantum tamen abest, ut cum conuersis ullo modo uersentur, ut ne ab illis quidem conspici possint. tam enim non solum latus, & amplius est locus ipse, uerum etiam recte dispositus, & constitutus, ut illic utrūq; opus ita compositè ac tacite transigatur, ac si alterum ab altero longo distantium interuallo perficeretur. Harum autem puellarum tam sancta institutione, nihil meo quidē iudicio melius, magis uel piū posset excogitari, in omni uero exercitio quod foeminea manu tractetur, sic eruduntur, ut nobiles huiusce ciuitatis matronæ præclare secum actum existiment, si unam ex illis, quæ sibi ministrat, poterit impetrare. Neq; enim cuius temere conceduntur, sed illis duntaxat, quæ sint eas honeste recteque gubernaturæ, dotēq; nupturæ, aut in monasterium aliquod monacharum recipiendis superedituræ, dantes interim operam, ut legere (si nesciunt) discant.

Habent nescio quos annuos prouentus, quos comes Ludouicus Canossius ciuis Veronensis, & Baiocis Episcopus, cum ab Episcopatu propter infirmam corporis ualitudinem in patriam se contulisset, inter multa quæ præclare sancteq; gessit, reliquit, ut in usum hunc pluri insumerentur. hæc pecunia prudenter illæ quidem ab electis procuratori

bus impenduntur, sed tamen huius multitudini non
 sufficerent, si ab aliorum elemosynis destituerentur. quo circa supplet abunde dominus Deus, cum
 per alios, tum per præsentem hunc præfulem benignum patrimonij sui dispensatorem.

Quod bonis omnibus semper optatum, sæpeq;
 frustra tentatum fuerat, clarissimorum prætorum
 auxilio nuper perfectum est, ut meretrices, quæ per
 hanc urbem pessimo civium exemplo summoq;
 detrimento sparse erant, unum in locum cogerentur, aut certe pellerentur e civitate. Ex qua diligen-
 tia multa bona profecta sunt, nam & suam quisq;
 familiam nequissimorum spectaculorum peste liberatam lætatur. Et earum multæ relicta nequitia
 nupserunt, aliquot à propinquis ad bonam frugem redeuntes receptæ sunt, nonnullæ oblatam
 Monasterij conuersarum occasionem libentissime
 complexæ sunt, ea tamen primum veræ poenitentiae signa præbentes, quæ paulo ante ab illis exigi
 commemorauimus, complures cum nullam eiusmodi rationum in præsentia sequi possent, nec tamen
 amplius peccare se velle dicerent, præsertim quædam adolescentulæ quæ à suis derelictæ (inopia
 vicq; prostitutæ ac vitiatæ fuerant, cœperunt cum lacrymis suppliciter deprecari, ut sibi consuleretur,
 cum enim illis, quæ perditæ essent uicturæ perfugium, & tectum fuisset assignatum, id sibi, quæ
 pudicè iam uellent uiuere rectius posse concedi. Quod enim in nequitia uersatæ sint, id se non stua-

do, sed ui, non volentes, sed inuitas ac coactas quo-
dammodo perpetrasse, ibique diutius perstrisse,
non uoluntate, sed inopia eorum, qui sibi ferrent
auxilium, quo ex turpissimis impudicitiae laqueis
se possent extricare, & in locum honestum confu-
gere. His rebus commotus, qui earum gerebat
curam, decreuit illis consulere, & adiuuante Di-
uina gratia domum inuenit, ubi circiter triginta,
quarum natu minimae annum ferè quartum deci-
mum, maximae uero (quae tamè sunt paucissimae)
vigessimum quartum agunt, sub regimine cuiusdam
mulieris aetate prouectae, probae, prudentis, earumq[ue]
salutis amantiſsimae commorantur.

Sacerdotem illis praeterea, pietate, doctrina, aeta-
tisq[ue] maturitate praeditum tribuit, cuius fidelissi-
mis cohortationibus adductae generatim singulae
uniuersa peccata confessae sunt.

Diligenter igitur in timore et amore Dei insti-
tuuntur, ut discant ea, quae christiana religio po-
stulat, ut mores honestos, pios ac religiosos per-
cipiant, & artificium aliquod, ut nec otio tor-
pescant, & minus probis illis uiris negotij prae-
beant, qui quaeritando dant operam, ut uictus il-
lis uestitusque subministratur.

Sic autem ex his & alijs, quae post hac recipien-
tur (suscipientur autem omnes, quae, si repellan-
tur, periculum sit, ne pudicitiam castitatemq[ue] sine
amissura) consulitur. Quae optimam partem, reli-
gionis uidelicet eligunt, aut inter conuersas col-

locantur, aut cæteris in eo loco gubernandis præficiuntur. Nuptæ in maritorum gratiam reducuntur, ac si qui se difficiliore præbent, non desperatur, quin eos dominus, & earum patientia, & etiã ipsa sit placaturus.

Adolescentes corrupte, ubi malę consuetudinis penitus oblitę, prauos mores detestantes, absece- rint, & bonos atq; honestos induerint, aut confugio, si religionis uincula recusarint, deuenientur, aut ministerijs nobilium matronarum concedentur. iam enim nonnullę optimates aliquot earum in ancillas acceperunt.

Adolescentulę uirgines (sunt enim multę, quę uirginitatis naufragium, quod imminebat, in hęc piũ portum exceptę, uitauerũt) parentibus & propinquis, si quos habuerint, restituentur, sin minus matronis religiosis & nobilibus tribuetur, quę amore Dei earũ ueluti filiarũ curã gerent. Dabitur etiã opera, ut si quę habeant aliquid patrimonij, à propinquis, aut ab alijs ne occupetur.

Quotannis Iudæi magistrus ipse, cum res fert, at loquitur, & cohortatur, & p̄ alios humaniter alloquendos cohortandosq; curat, ut discipulos q̄ suę ipsorũ fidei cõmẽdati sunt, tãq; filios charissimos & religione bonisq; moribus instituãt, eosq; nõ tam sine uitio loqui, q̄ sine uitio uiuere doceãt. id uerõ haud quãq; difficile futurũ, si & lectiones auctorũ, qui modestię sanctitatiq; aduersetur, à schollis abiecerint, & discipulis persuaserint atq; p̄ceperint, ut

crebro peccata confiteantur, eosq; ad sacras con-
ciones diuinaq; preces, quæ in ecclesiis celebra-
ntur, tum miserint, tum ipsi duxerint, ut quod ipsis
reliquum est temporis a literarum studijs, id non
in ludis immodestis, sed in exercitijs pijs collocēt.

Mandat domesticis suis literatis, ut eos in anno
sæpius uisitent, & diligenter explorent, utrum, ea,
quæ supradiximus obseruent, mores ne probos
præferant, deque religione christiana recte sen-
tiant, an contra.

Idem officium ac diligentiam præstat in uicis
& oppidulis, & quibus facultas est, suadet, ut ido-
neo salario ludi magistros conducant, a quibus ita
liberi ipsorum instituantur.

Ad multorum egrotantium ac negligentium
utilitatem, qui perturbatam impeditamq; consci-
entiam nesciunt, aut nolunt unquam extricare, uidēs
Episcopus obseruantiam illius cap. cum infirmitas,
de poenit. & remiss. maxime pertinere, Medicos
cum amanter christianeq; cohortatus est, tū edicto
coegit, ut quoties uocati ad curandum aliquem in
firmum accesserint, eum admoneant, ut prius spiri-
tuale medicum accersant, eiq; egritudinem anti-
mper confessionem patefaciāt, ut ea curata, pro-
pter quam sæpiissime Diuino iudicio corpus no-
strum affligitur, ipsorum opera facilius corporis
morbus depellatur.

Mos erat, ut facinorosis hominibus in quos
exempla publice edenda essent, eodem die, quo

supplicio erant afficiēdi, mane Sacratissimum Do-
mini Iesu corpus præberetur. quod cum & ipsi mi-
nus deuote, necis iam iamque instantis terrore, su-
sciperent, & id non sine aliquo sanctissimi Sacra-
menti contemptu multas ob causas, quæ cuiuslibet
rem diligenter consideranti, facile possunt in men-
tem uenire, fieri uideretur, Episcopus sic egit, tam-
cum clarissimis prætoribus, quam cum fratribus so-
cietatis iustitiæ, ut decernerent capite damnatis
pridie quā morte mulctarentur eucharistiā afferri.

Eius præterea diligentia, de communi omnium
monasteriorum consensu, statutum est, ut ad con-
solandos eiusmodi homines singula monasteria
mutatis uicibus, binos ex fratribus mittant. ordina-
tum autem quoties damnatus est aliquis, uocantur
a parochio fori, qui, licet fratres illi societatis iusti-
tiæ non desint officio suo, tamen una cum eis con-
iuncti commodius ea præstant, quæ in eiusmodi
munere desiderantur. Quinetiam eiusdem opera
pia quædam extat cohortatio, qua uerbis aman-
tissimis & grauissimis commonentur, ut libenter
pro iustitia in domino moriantur.

Singulas urbis ecclesias quotannis solet Episco-
pus aut ipse uisitare, aut certe per uicarios suos ui-
sitandas curare. inter uisitandum autem datur ope-
ra, ut diuino cultui satisfiat, ut capellæ pro cuiusque
instituzione decentes apparatus, & res alias neces-
sarias habeant, ut ædificijs conuentensibus & orna-
tibus muniantur & decorentur, omnia denique

præstatur, quæ in libris, qui hac de re sunt inscripti, præcepta sunt, quæq; paulo post in reliquæ dioceseos uisitatione commemorabimus, generalem enim ruraliū ecclesiarū uisitationē tertio aut quarto quoq; anno, ac frequentius etiam, & singularis alicuius partis, si res ita postulet, ipse facit; pauca illis illum comitantibus, ne culpiam grauior sit. Quamq; ubiq; & semper ita parçè, modeste, ac frugaliter uiuit, ut eum decet, cuius uita cæteris tanq; exemplar debet esse proposita. Itaq; res eorū iam facilitatis & ordinis perducta est, ut minimo cum uisitatorum sumptu rectè fieri possit, quare singulis annis curat, ut per vicarium, aut per alios suo nomine uisitentur.

Inter uisitandum de uita, moribus, studijs, ac diligentia sacerdotū, eorū præsertim, qui animarum curā gerunt, accurate, caute, ac prudenter inquirunt. Quod si in insigni quoquam erimine deprehendantur, p̄ meritis corriguntur & castigantur, si nolint respicere, dimituntur, negligentiores, assiduis mandatis & exercitijs in officio continentur. Diligentes & probi præmijs & cohortationibus ad maiora complectenda præstandaq; concitantur.

lubetur, ut ecclesiarū et ædiū instauratio ne negligatur, ut paramenta, calices, tabernacula, altaria, palæ, & id genus alia diuino cultui cōuenientia necessariaque comparentur, à procuratoribus ratio prouentuum, fabricarum, disciplinarum, & societatum exigitur, ac si quid in rem suam cōuerterint,

coguntur restituere, constituunturq; homines pro
 bi, quibus eiusmodi prouentus & pecuniæ tuto
 credi possint, n̄sq; mandatur, quibus in rebus, ut
 magis utilibus & necessarijs, ea sint infumenda.

Publici obstinatiq; peccatores (eorū enim de-
 scripta notataq; sunt nomina) conueniuntur, om-
 neq; studiū ac diligentia ponitur, ut redeāt in uia,
 quod si ehortationibus nō acquiescūt, arma san-
 ctæ matris ecclesiæ, & alia remedia, ut supra dixi-
 mus, adhibētur. nihil deniq; inter uisitandū præter
 mittitur, quod ad tuendū augendūq; diuinū cultū
 ac religionem christianam pertineat. itaq; datur
 opera, ut animæ diuersis peccatorū laqueis, & im-
 pedimentis implicatæ, liberentur & absoluātur. &
 mores, qui ad populorū salutē, Deiq; gloriam spe-
 ctāt, ubiq; disseminētur. Discordiæ domesticæ &
 matrimoniorū dissensiones conciliētur, odiorū si-
 mulacra, & inimicitiarū incendia pro uiribus extin-
 guantur. Sin causæ grauiiores ac difficiliore occur-
 rant, q̄ ut pro breuitate temporis cōstitui possint,
 id saltem curatur, ne malum latius serpat, donec
 mox in vrbe et amicorum auctoritate, et prætorū,
 si necesse sit, auxilio, & omnibus alijs rationibus
 aut penitus tollantur, aut saltem ita constituantur,
 ut pastoris, ac ministrorum mens, & conscientia,
 in Deo ualeat conuiescere.

Quoniā uero inanis hic esset labor, nisi ea quæ
 præcipiuntur, ad exitū perducerētur, quicquid sin-
 gulis in locis et ecclesijs præcipitur, diligēter notatur,

diſceſſu commoda ad id conficiendum ſacerdotibus, aut procuratoribus conſtituitur.

Porro cum nec ipſe Epiſcopus, nec eius Vicarius & reliqui miniſtri magna negotiorum urbium multitudi- ne diſtendi, ualeant, ita accurate ea, quæ tibi gerenda ſunt, intueri, & animaduertere, ut ſacerdotes ſe recte gerant, imperataque faciant, multos ex Archipreſbyteris & parochis peritioribus & magis idoneis tanq̃ Vicarios & viſitatores ita conſtituit, ut quaternas decas ac plures etiã pro locorum opportunitate hominumq̃ conditione ſingulis eccleſias commiſerit. Hi cum earum rerum, quæ in eccleſiis ſibi cõmendatis iuſſe ſunt, deſcriptum numerum apud ſe habeant, affidue curant, ut perficiantur, in urbemq̃ ad Epiſcopum, aut ad eius Vicarium, quid aut factum, aut omiſſum ſit, deferunt.

Vigilanter attendunt, ne ſpinoſum aliquid in prælo ſuo negligentia malitiæ ue ſacerdotum oboriatur. proinde ſi quid rumoris audiunt, quod ſe negligentius gerant, quod legendi concionandiq̃ muneri deſint, ſacramenta minus reuerenter ſeu- uent, paramentaq̃ haud ita munda puraque tucantur, quod deniq̃ aliquid grauius admittant, primum eos benigne fraterneq̃ corripunt, tum ſi ſternam correctionem aſpernantur, eorum pertinaciam Epiſcopo, aut eius miniſtris ſignificant, ut ſeuerius emendentur, nihil enim ipſi iuris auctoritatis ue in eos habent animaduertendi, ſed ſpecu-

atorum

laborum procuratorumq; duntaxat munere funguntur, qui curent, ut quae inter visitandum, aut alio modo iussa sunt, conficiantur, quique fratres suos fraternè moneant, vt eos se praebeant, ne quid erroris aut confusionis, causa sua, in locis gregibusq; sibi creditis, nascatur.

Sacerdotes iuniores, & haud ita doctos, ab bene religioseq; uiuèdum, & ad literarum studia cohortantur, mouentq; ut ad uicinos & peritos aliquos presbyteros frequenter accedant, à quibus in sacris literis, in concionando, in sacramentis administrandis, in ceremonijs ecclesiasticis, & alijs rebus ad sacerdotale munus pertinentibus erudiantur, quod tamen & ipsi praestant uicinis suis, in partibus autem dant operam, ut & in victu parsimonia, & in reliquis omnibus rebus congregationis instituta seruentur.

Instant & urgent, ut pueri diebus festis in primis illis christianis erudimentis instituantur, utq; sacerdotes qui nuper in hanc dioecesim ad curam animarum gerendam accesserint, huius patrie mores & institutiones perdiscant. licet huic rei nec Episcopus, nec eius vicarius deficiat.

Hicet quater uel, ac saepius etiam, si necesse sit, in ciuitatem ueniunt, ut rerum, quas gesserint in ecclesijs sibi commissis, rationem reddant, simulq; significant, quid inter visitandum, de moribus utraq; sacerdotum deprehenderint.

His item si quid accidit in locis, qui ipsis subie-

Et sunt, scribitur & mandatur, id ut iuueſtigate,
diſponant, & tractent, ut res cum ſacerdotum quã
minimo fieri poſſit incommodo tranſigatur. ſunt
autem inter ipſos multi Notarij, ut cum, teſtes ſunt
interrogandi, accipienda conſtituta, aut proceſ-
ſus informandi, non neceſſe ſit ea ſemper in
bibem reijcere.

Proueſtiones ad maiores minoresque ordines
tum rarius, tum ſæpius celebrat, ut res ipſa ex ini-
tiandorum uel paucitate, uel multitudi-
ne poſtulat, in his autem cum nihil canonicarum & conuenient-
ium ceremoniarum prætermittit, tum uero mo-
res & uitam eorum, qui ſunt initiandi, explorat di-
ligentiſſime. in literis item & muſicis, alijsq; rebus
ad eiufmodi gradus pertinentibus, ſemel, iterum,
ac ſæpius a Vicario, alijsq; miniſtris, & ab ipſo
Epiſcopo de ipſis periculum fit.

Quæquidem ut facilius perfici poſſint, quoties
collaturus eſt ordines, edictis id palam facit, ut qui
eos ſunt ſuſcepturi, ſe tempore conſtituto præſen-
tent examinandos ante initiationem.

Nec facile adducitur, ut cuiq; manum imponat,
niſi prius eum talem eſſe perſpexerit, ut id merito
ipſius facere poſſe uideatur. Vellet autem, ſi fieri
poſſet, ut perfecti eſſent, ea uidelicet prudentia do-
ctrinaq; præditi, quam ſacrorum ordinum, quos re-
cipiunt, dignitas exigat, tanta porro pietate, mode-
ſtia, charitateq; ornat, quãta in illis requiritur, qui
his ampliffimum theſaurorum cœleſtium recte diſpo-

laborum minus sit assignatum, quos populo Dab
 sine tamq̄ duces, qui cum per viam mandatorum
 ipsius, ad promissam illam optatamque felicitate
 patriam perducant, ut in generalibus eius confi-
 rationibus est videre, in ijs enim planissime deda-
 rantur rationes, & instituta, quæ cupio, iubet, &
 curat, ut obseruentur, quo facilius una cum gregi-
 bus sibi creditis & commendatis ad optimum il-
 lum omnium pastorem, iudicem, ac Remunerato-
 rem Christum Iesum perueniant, quæ quidem con-
 sultationes quoniam librariorum typis excusæ,
 tamq̄ editæ sunt, magnò labore, quem tamen cau-
 sa rea libenter suscepissim, mihi videor liberatus,
 in ijs enim tum bonam partem earum, quæ nunc
 ad te scribo, tum alia plura tibi cuique non me-
 diocriter profutura perspicias. Illud tamen te ad-
 monitum uelim, ne fucatas in ijs verborum phale-
 ras requiras, sed candorem animi, pietatis, religio-
 nis, humanæ salutis studium complectaris, pru-
 dentiamque ac diligentiam imiteris. Dedita enim
 opera tenui s̄missiq̄ genere orationis sunt tēpe-
 rata, ut sacerdotibus etiam simplicibus planè per-
 spiciatq̄ videantur. tanto tamen iudicio, cura, stu-
 dio, diligentia, compositæ sunt, ut mihi non ab in-
 genio compositoris, sed a diuturno ipsius Episco-
 pi in regendis gubernandisq̄ populis usu, expe-
 rientiaq̄ profectæ videantur.

Ratio quædã in primis pla, saluberrima, & bo-
 nis oribus sapridè optatissima, nũc demũ adiuuante

Multa gratia est in bonis, & longius in dies pro-
uehitur, & augetur, qua teneri puerorum puella-
rumq; animi diebus festis bonis moribus imbuuntur,
principiaq; Christianae religionis edocentur.

Pro totius autem populi cōmodo quindecim
ecclesiae in ciuitate sunt cōstitutae, quas vicini pue-
ri, & puellae, separata tamen in loca, statim a pran-
dio conueniunt, ibique ad uesperas usq; in sanctis
exercitijs detinentur.

In singulis enim scholis prior unus sacerdos, &
unus proprio re laicus creatur. constituuntur item
quatuor aut quinque clerici laici, qui docendi mune-
re fungantur, duo praeterea qui pueros in officio
et in suo quocunq; loco contineant. quo facilius autē
atq; eadem omnes ratione instituantur, curatum
est, ut dialogus quidam in quo magister, & disci-
pulus distincte, de christiana fidei principijs & pre-
ceptis ac bonis moribus, colloquantur, imprime-
retur, & ab ipsis memoriae commendaretur.

Nemo est tam alienus ab humanitate, qui non
maxima uoluptate afficiatur, cum hosce puerulos
audit alacriter se mutuo interrogantes, appositēq;
ad interrogata respondentes, de rebus ad quemlibet
christianum pertinentibus, nimirum de preca-
tione Dominica, de xij. articulis fidei, de x. prae-
ceptis, de misericordiae operibus, de mutua saluta-
tione, de officio christiani, &c.

Ubi discendi muneri satisfecerint, cantant, qui
sciunt, uesperas beatae uirginis, qui nesciunt canent

res reuerenter audiunt, deinde Litanias nominis Iesu, aut beatę virginis, aut omnium sanctorum, deniq; generaliter pro uniuersis christianis, ac sigillatim pro uno quoq; statu dominum Deum nostrum deprecati domum dimittuntur, cum ea tamen admonitione, ut parentibus & domesticis suis, & sibi vicissim pacem domini precentur, ut parentum & maiorum præceptis obtemperent, ut religionē ac veritatem colant, omneq; mendacium fugiant, deniq; ut quod ipsi in scholis didicerint, id domi & ubiq; candidē modesteq; doceant.

Singulis mensibus sacerdoti peccata confitentur. omni uero benignitate et blanditijs allicuntur, ut ad scholas libenter uenirent. quamq; in reperiendis hominibus, qui uelint eos instituere & gubernare maior difficultas inuenitur, ut uerum illud euangelicum esse uideatur. Messis quidem multa, operarij autem pauci, rogandus est autem dominus messis, ut mittat operarios in messem suam. multi tamen inuitati prouintiam non illibenter capiunt, studioseq; ac diligenter administrant.

Datur opera, ut idem a ruralibus parochis, sacerdotibus, & clericis, & alijs probis uiris præstetur in instituendis pueris, ut modo diximus, diebus festis, & iuuenibus etiam, ac senibus, qui licet ætate prouecti sint, in rebus tamen christianis nihil aut parum admodum promoderunt.

Quoniam libri, ut amici, si boni sint, multam edamēti, si mali, detrimenti plurimum afferunt.

13
diligenter attendit, ne improbi, lasciuī, aut hæretici
in diocesim suam perferantur. quod si perlati fue-
rint, cum ipsi comburuntur libri, tum ij, qui eos in-
tulerint, aut uendiderint, actus peruntur.

Inquirendos item curat homines prauos, qui
contra sanam euāgelij doctrinam incedunt; quīq;
scādala & zizānias in vulgus audent seminare, aut
contra Catholicam & Romanam Ecclesiam loqui;
qui uerō deprehensi fuerint, & grauius multan-
tur, & poenitentias publicas agere coguntur.

Omnes absoluciones, concessiones, dispensatio-
nes, et reliqua ministeria spiritalia, quod ad ipsum
et q; ministros atinet, gratis ac sine ullo emolu-
mento præbentur. Quod si poenitentiae gratia, aut
aliquid elemosynae cuiusdam imperatur, ea per mi-
nistros publicos, ut omnis suspitio fraudis tollatur,
locis pijs, & pauperibus exhibetur. Quod autem
ad cancellarium & Notarios spectat, pro bullis or-
dinum, dispēsarum, collationumq; beneficiorum,
& aliarum rerum id genus, mediocriter quoddā co-
mū labori & impensæ præscriptum est præmium,
quo nihil amplius ab ullo possunt exigere.

Cum apud christianos excommunicationis mul-
ctā sit omniū grauiſſima, nec ita temerē in quæſi-
bet concedenda uideatur, morē illū, quo p̄ minis-
tra quaq; sūma tribuebat, sic abrogauit, ut eā ne-
mini p̄ minori dāno decē ducatorū cōcedi uellet.
Eos, qui in depellēdis morbis, superstitionibus,
p̄ſigijs, & excommunicationibus abutuntur, inquirendos

puniendo, q̄ curat diligentissime. Sic autem error præsertim ruri, tam longè lateq̄ serpsit, atq̄ manuerat, ut quanuis multis in locis sublatus sit, aliqua tamen adhuc alicubi vestigia appareant, quæ delere non cessat, & radicibus euellere.

Hac item ratione quorundā sacerdotū tā urbana, quā rurali errorem sustulit, qui sibi exorcismi & medici fascinationibus auctoritatem sic arrogauerant, ut ad eos, tanquā, exclusis cæteris, gratia cœlestis ipsis tantum esset impertita, uulgus undiq̄ confluere, qua quidem in re magna fraus tum ignorantia, tum in nonnullis etiam malicia latitabat. sublato igitur hoc monopolio, statutum est, ut hoc munere in sua quisque parochia fungatur, nec in alterius quisquam iurisdictionem sine licentia audeat irruere. ex quo multa profecta sunt bona, atq̄ illud in primis, quod non videtur amplius tam multi, quibus persuasum sit, sibi huius ministerij remedium esse necessarium.

Non minorem curam diuersa miracula requirebant, quæ partim inscitia, partim quorundam malicia frequenter diuulgabantur. cum sibi alcubi aut beatā uirginē uisam esse, aut aliū quempiā sanctū apparuisse dicitarent, cæterū cum non esset equū, aut fas, diuinæ misericordiæ fontes, qui per beatissimā illā matrem uirginē, & per alios sanctos sapissime patefiant, sic oclusos putare, ut nō eadem nunc auxilia nobis eorum precibus speranda sint, quæ superioribus temporibus cōperta sunt, & tamē

cauendum esset, ne sub hoc pietatis prætextu maxima impietatis & auaritiæ facinora tegeantur, cautum atq; mandatum est, ut nemo audeat eiusmodi rerum speciem celebrare, aut in vulgus proferre, priusq; per homines probatissimos, ueritas ipsa cognita, perspectaq; sit ab Episcopo.

Aduersus inconfessos, adulteros, & concubinos publicos sine ullo etmolamento, sed rãtum esse officio, atq; eorum salutis causa processus informantur, in causis item pauperum, præsertim ad matrimonia spectantibus, & in quibus animarum diuiniq; honoris periculum agitur idem præstatur. gratis enim suscipiuntur atque tractantur, Episcopus enim eas per aliquem ministrorum suorum, aut procuratorem suum fiscales agendas curat, ac sæpe, ne eiusmodi causæ propter hominum, ad quos pertinent, inopiam negligantur, & processum, & notariorum sumptus ipse persoluit de suo, denique nunquam cessat, quoad iterum ac sæpius tractatæ rite tandem expediantur, omnes autem eiusmodi causas & cæcellarij, & notariorum, apud se descriptas atque notatas habet.

Omnia præterea sacerdotia, beneficia, ecclesias, monasteria, & oratoria, tam urbis, quam ruris, cum capellis, & ecclesiis eiusq; subiectis pulcherrimo ordine in libro separatim perscripta sunt. hunc ille librum memoriæ gratia sæpissime uersat, ut quid quoque in loco statuendum mandandumq; sit, si libro oculis se statim offerat. idem memoriæ præ-

Adiure in alijs item rebus ad religionem & ciuitatis gubernationem spectantibus promptum habet.

Vt multorum animæ subleuentur, tum defunctorum, qui legata pijs pauperibusq; locis & hominibus ascripserunt, tum etiam uiuentium, quibus ea sunt persoluenda & exequenda, omnia legata ex priuatis & legitimis testamentis, quæ uel superioribus annis facta sunt, uel quotidie fiunt, in codices magnos referenda curauit, omnemq; industriam, studium, ac diligentiam adhibuit, ut eo tanq; ære alieno, qui sunt obstricti se liberent. Quæ quidem prouincia licet dura, difficilis, & illis, quibus soluendum est, inuisa uideatur, Episcopus tamen tanquã optimus medicus ut eorum animos atque conscientias curet, noua quotidie remedia non desinit excogitare, quibus eos ad satisfaciendum adducat, atq; etiam cogat. quæ licet in præsentia auaritiæ uulneribus adhibita faciant dolorem, tamen cum sint salutaria, non dubium est, quin paulo post, aut si minus ante, tum certè cum de corpore mortis huius liberati fuerint, medentis manum, quam nunc oderunt, diligant & osculentur.

Multis iam annis Mons Pietatis institutus fuit, & enim appellatur quidam in hac urbe locus, ubi ex magna ui pecuniarum primum ab uniuersis ciuibus de communi consensu relicta, ac deinceps et ab ipso populo, & a priuatis ciuibus aucta, datis pignoribus cuilibet indigenti sine ullo sœnore pecunia mutatur. Huius exemplo ruri multis in locis

Episcopus eiusmodi Mores Pietatis, ad pauperum
agrestium utilitatem, institutos curavit, ne iudeo-
rum sœnoribus & uerlucis egentes agricolæ, &
animi, & corporis bona perdant, sed inquam po-
tius inter se pietatem exercentes, euangelicam il-
lud seruari gaudeant: Munus date nihil inde sperate
- Reliquum est, ut de societate charitatis, quam
super instituit, aliquid dicam. Cum enim & eam
quæ hætenus recensui, & alia multa, ut sapien-
tissimus atque optimus Episcopus, in hac sua ad-
ministracione ad gloriam Dei, gregisq; sui com-
modum & salutem, uel bona constituisset, auxil-
set, & confirmasset, uel mala depulisset, abrogas-
set, & antiquasset, uelletq; ut hæc nunquam reuul-
scere, sic illa diuturna æternaq; permanere, sciret
autem metum pessimum esse diuturnitatis custo-
dem, amorem uero & charitatem ualere uel ad
perpetuitatem, hanc sanctissimam societatem in-
stituto Diuini spiritus excogitauit, quæ una qui-
dem sententia tanto cæteras omnes ipsius actio-
nes antecedit, quanto ipsa charitas reliquas om-
nes uirtutes anteit. uerius dicam, eò est rerum,
quas gessit & instituit, omnium perfectissima ac
præstantissima, quòd eas ipsa continet omnes ac-
tuetur. itaque merito eam charitatis nomine de-
corauit, ut enim si proximum diligimus, totam
legem seruamus, ita quandiu ciuitas hæc socie-
tatem eiusmodi colet atque tuebitur, nec pessima
exempla, quæ summis ille laboribus ac uigilijs

suille, & accipiant, amplius reflorescent, &
 optima, quæ diligenter sparsit & iniecit, instituta
 uigebunt semper, & fructus eximios afferent.
 Ad hæc, ut omnes cuiusque generis christiani
 charitatis vinculo continentur, sic omnia homi-
 num, huiusce ciuitatis genera societas ipsa com-
 plectitur, qui enim Religiosi, aut Nobles, aut di-
 uites sunt, laicorum, abiectorum, & pauperum cu-
 ram habent, qui potentia, & consilio, sapientia
 ualent, oppressos, errantes, indoctos quibus
 possunt rationibus iuuant. Denique id est huius
 societatis propositum, ut nemo Deum offendat,
 nemo proximum lædat, ut nemo omnino pec-
 cet, nemo esuriam, nemo rebus necessarijs egeat,
 ut omnis postremo similitas, odium, atque ini-
 micidia tollatur, ut quemadmodum in prima il-
 la ac felicissima olim ecclesia, in colendo laudan-
 doq; summo Deo, omnium sit cor unum atque
 anima una. Quæ quo facilius fiant adiuuante coe-
 lesti gratia, singulis mensibus unum in locum
 Episcopus, Magnifici prætores, & ciuitatis opti-
 mates cum monasteriorum & ecclesiarum Ab-
 batibus, Prioribus, Gubernatoribus, conciona-
 toribus, Lectoribus, parochis, magnaque ciuium
 mercatorum et opificum multitudine conueniunt.
 ibique inuocato Diuini Spiritus auxilio, habi-
 taque concione rei & temporis accommoda-
 ta proponuntur ea, quæ ad honorem Dei,
 & proximi utilitatem de comuni omnium

sententia tractanda constituendaq; sunt. tum Societatis præfectus, quid eo mense pie christianeq; gestū sit p̄ societatis ministros, exponit (sunt. n. in singulis vicis bini, quos uisitatores appellant) quot uidelicet pauperibus ægrotantibus et medici, et medicina, & alia necessaria gratis subministrata sint. Quot tamen uisitatores & parochorum cohortatione prius (quod maius est) remedia spiritalia, nempe confessionis, & communionis sacramenta susceperint, quot perditæ adolescentes, quæ cum pudicitie periculo elemosynas queriebant, quot item medicantes pupilli suscepti sint, & probo cuiuspiam ciui, aut publicis Hospitalibus traditi, & commendati. Quot Virgines dote per societatem exhibita nupserint. Quot cum antea corpore quæstum facerent, uisitatores opera respuerint, & aut in monasterium conuersarum receptæ, aut in matrimonio collocatæ sint. Quot pauperes tū pupilli, tum uiduæ, in causis & litibus suis agendis gratuitos aduocatos acceperint. Deniq; similitates extinctas, diremptas inimicitias, & alia bona, quæ mense proximo facta sint, ordine enarrat, ut & clementissimo Deo gratiæ de benefactis agatur, et audiētium animi ad maiora ab ipso petenda, faciendaq; cōcitantur.

Huius societatis exemplo rursū multis in locis eadem charitatis ratio est instituta. Ex communi enim septem homines eliguntur, quorum ex numero prior unus declaratur. Hi cum parochio diebus dominicis conveniunt, ut abusus, scandala

& peccatis publicis, ut blasphemia, ludi, concubitus meretricum sic obuiam eant, ne iuvenes corrumpantur, ac si qui lite, discordia, similitateq; dissideant, concilientur.

Pauperibus itē ægrotantibus, pupillis, & uiduis op̄ferant ex elemosynis, quas ab opulētioribus colligūt, eos etiā diebus festis à parocho i ecclesia cōmēdandos curant. Sic igitur societate hanc præstantissimā, de qua supra diximus, pergunt imitari. Hic enī Episcopus uniuersi gregis amātissimus, & omniū salutis studiosissimus, uiros Religiosos & cōcionatores euāgelicos per uniuersam diocesim ad prauas cōsuetudines tollēdas, bonasq; disseminādas frequēter mittit, tū ipse huiusce societatis rationē, et formā, quā animo iam pridē cōceperat, in cōpendium sapienti quodā ordine redegit, imprimendāq; curauit, eam tibi nunc mitto, fili charissime, nihil enim habeo, qd' tibi gratius utilius ue futurum putē. tu, si me amas, uel potius, si te ipsum, si gregem tuum, si Deum Optimum Maximum diligis, da operam, ut cum cætera, quæ cōmemorauit, pia quadā emulatione complectaris, atq; perficias, tum in primis hanc sanctissimam charitatis societatem, in ista diocesi constituendam cures, id facile consequeris, si Deum immortalem, qui charitas est, orabis, ut animū tuū ipsius charitatis calore sic accēdat, ut sanctū hūc ignē i populo gregeq; tuo ardens & inflammatus ipse possis excitare.

FINIS.

Errata sic corrigenda.

- car. 9. a. vers. 12. Diæcesim. Diœcesim
car. 14. b. vers. 7. sacriste. sacristæ
ibidem vers. 13. dicende. dicendæ
car. 18. b. vers. 3. sacristæ a tapetibus. a sacristiæ tapetibus
car. 23. a. vers. 23. inuitantur. innicantur
car. 26. vers. 24. quare. qua re
car. 31. b. vers. 11. officij. officijs
car. 32. a. vers. 15. quoad. quoad
car. 34. b. vers. 10. tantum. tantam
car. 36. b. vers. 1. publicarum. pupillarum
car. 39. b. vers. 20. respicere. respicere

**Venetis apud Franciscum Rampazetum
Anno Domini. M D LVI.**

ANT
1315632

6330

